

Muqeddes Kitab

Tewrat 15-qisim

«Ezra»

© Muqeddes Kitab 2012

CC BY-SA 4.0

www.mukeddeskalam.com

«Uyghurche Kalam Terjimisi»

Tewrat 15-qisim

«Ezra»

Kirish söz

Kitabning arqa görünüşü we mezmuni

Mezkur qisqa kitab Israilning Babildiki «sürgünlüki»din öz yurtigha qaytip kélishi we kényinki seksen nechche yilliq qisqa tarixning xatirisidur (miladiyedin ilgiriki 539-yilidin 457-yilighiche).

Israil Xudagha bolghan wapasizliq, ötküzgen butperesliki hemde herxil itaetsizlikliri tüpeylidin öz yurtidin ayrilip Babilda yetmish yil sürgün bolghanidi (miladiyedin ilgiriki 605-yilidin 538-yilighiche). Yeshaya peyghemberning 150 yil ilgiriki bir béshariti boyiche, Pars impérotori Qoresh: — «Barliq sürgün bolghan xelqler xalisa, öz yurtigha qaytishqa ijazet» dégen kishini heyran qalarliq bir yarliq chüshüridu. Yeshaya peyghember shu bésharitide hetta shu munewwer impérotorning isminimu aldin’ala éytidu. Pütkül dunya tarixida buningdin bashqa ashundaq bir yarliq yoq déyerlik. Bu umumiy yarliqtin bashqa, Qoresh qaytmaqchi bolghan Yehudiy xelqige yene: «Siler 70 yil ilgiri weyran qilinghan Yérusalémdiki ibadexanini yéngiwashtin qurunglar, shuning bilen siler qaytidin qurbanliq qilalaydighan, menki impérotor üçün we ailemdikiler üçün dua qilayalidighan bolisiler» dégen yene bir yarliqni chüshürüp, ulargha intayin zor bir hediye in’am qilidu.

Halbuki, peqet cheklik bir qisim ademlerla shundaq qilishni talliwaldi. Qalghan kishiler Mésopotamiyede turuwerdi. Ular shu yerning rahet turmushigha könüp qalghan, eslidiki déhqanchiliq hayatini sodigerlikke almashturghan bir xelq bolup qalghanidi. Bu weziyetning dawamlishishi bilen Yehudiy xelqining soda qilish qabiliyitining dangqi chiqqan.

Qaytip kelgen kishiler («Xudaning qaldisi») zor ümidler bilen qaytti; Yeshaya, Yeremiya we Ezakiyal peyghemberler «Qutquzghuchi-Mesih» we Uning tilsimat padishahliqi toghruluq karamet bésharetlerni bergenidi. Kishilerning «bu bésharetler tézla emelge ashurulamdikin» deydighan zor ümidliri bar idi. Biraq ular qaytip kelgende, özining öylirini, déhqanchiliq meydanlirini qayta qurushtiki japaliq ishlargha yüzlengenidi. Uning üstige etraptiki eller ulargha kóp awarichilik sélip berdi. Shunga mezkur kitab we «Nehemiya» dégen kitabtimu qaytip kelgen kishilerning isimlirini xatiriligen uzun tizimliklarning tépilghanliqi ademni heyran qaldurarliq ish emes. Bular batur, jesur kishilerge bolghan hörmetni ipadileydighan tizimliklerdur.

Elwette, Israil özi musteqil dölet emes idi, belki Pars impériyesige béqindi idi («Ezra», 1-3-bab).

Eslide Sulayman salghan «muqeddes ibadexana»ning qayta qurulushida miladiyedin ilgiri 535-yili ish bashlanghan bolsimu, biraq xelq uningdin tézla qol üzgenidi. Buning sewebleri az emes idi. Buningdiki chong seweb, etraptiki eller ibadexana toghruluq: «Bu ishlar isyanning bashlinishi»

dégendek gheywet-shikayetlerni chiqarghan, kéyinki Pars impératori uninggha ishinip ketken hemde qurulushni derhal toxtitish kérek, dégen yarliqni chüshürgenidi. Qurulush 15 yil toxtitip qoyulghanidi.

Biraq Yeshayaning 200 yil ilgiriki béshariti boyiche roshenki, ibadetxanining qurulushi Xudaning iradisi idi. Xuda ikki ademni, yeni Hagay we Zekeriya peyghemberlerni ornidin turguzdi. Gerche impératorning «toxtitish yarliqi» chüshürgenliki tüpeylidin, qayta qurulush qilghuchilarning jazagha uchrash mumkinchiligi bolsimu, ular xelqqa: — U muqeddes ish pütmise bolmaydu dep, küchlük righbetlendüridighan sözlerni yetküzdi.

Bu xelqler her dewrde eslinip teriplinishke layiqki, ular Xudaning ularning bixeterlikini kapaletleydighanliqigha héch tashqi ispat bolmighan ehwalda, jan-dil bilen Xudaning sözini qobul qilip qurulushqa kirishti. Xuda ularning imanini heyran qalarliq yolda testitildi. Uzun ötmeyla, impérator özi xanliq yilnamilerni tekshürtüp Qoreshning on alte yil ilgiriki ibadetxanini qurush toghruluq yarliqini tépip, ishni tézla püttürüsh üçün öz xezinisidin köp meblegh ajratti («Ezra», 4-6-bab). Hagayning bésharitining shundaq testitilinishi xelqning imanini téximu kücheytti. Peqet töt yérím yil ichidila ular binani pütküzdi.

Mana bu «Ezra» dégen kitabning birinchi qismining mezmunidir (1-6-bab).

Israilning Babil impératori Néboqadnesar teripidin sürgün qilinshida üç basquch bolghanidi (awwalqi ikki basquchta zorawanliq ishliri anche bolmighanidi). Birinchiside shah ailisi we aqsöngeklerning köpinchisi (jümlidin Daniyal peyghember, miladiyedin ilgiri 605-yili), ikkinchiside usta hünérwenler we sodigerler (Ezakiyal peyghember ularning ichide idi, miladiyedin ilgiri 597-yili) sürgün qilindi. Axirisida Babil qoshunliri Yérusalémgha hujum qilip, qalghan barliq ahalining hemmisini dégüdek esir qilip sürgün qildi (miladiyedin ilgiri 587-yili).

Shuninggha oxshash Pelestinge «qaytish»mu üç basquchta bolghan. Yuqirida éytqinimizdek, qaytqanlarning sani bek az idi. Qaytishlar töwendikidek: —

1-qaytish: miladiyedin ilgiri 537-yili, Zerubbabel yétekligen, texminen 50000 adem

2-qaytish: miladiyedin ilgiri 458-yili, Ezra yétekligen, texminen 1800 adem

3-qaytish: miladiyedin ilgiri 445-444-yili, Nehemiya yétekligen; peqet birnechche hünérwenlerla idi.

«Ezra» dégen kitabning ikkinchi qismi ikkinchi «qaytish» jeryani we uning yétekhisi bolghan Ezra toghruluq xatiridur.

Uning «Ezra» dégen ismining menisi «yardem»dur. Xéli roshenki, u Pars impériyeside nahayiti inawetlik, munewwer adem idi we eng muhimi, u hem ixlasmen hem Tewrat-qanungha pishshiq, bilimlik alim idi (7:6, 10). U Xudagha tayanghan adem idi (8:21-23); u Yérusalémnda jismani hem rohiy küresh qiliwatqan, nurghun qiyinchiliqlar astida turuwatqan «sürgünlüktin qaytqanlar»gha hemrah bolup ularning xizmitide bolush üçün özining Babildiki rahatlik turmushini tashlashqa razi bolghan bolsa kérek. Uni Yehudiyege ewetken impérator Artaxshashta (Artakserksis) bolsa, Ester xanishning ögey ogli idi we shübhisizki, u shu ixlasmen we ulugh ögey anisidin tesirlengenidi (Ester Artaxshashtaning atisi Kserksisning

kéyinki xanish idi). Yene roshenki, Artaxshashtaning Ezragha tolimu zor ishenchi bar idi (uningha tapshurghan altun-kümüş we ésil buyumlarning qimmiti az dégendimu 300 milyon dollardin ashqanidi).

Eyni tékistlerde déyilmigen bolsimu, shübhisizki, Ezra qaytqan waqtida sürgünlükting «Yehudiye ölkisi»ge qaytqanlar arisida tertip-amanliq xéli buzuldi dep perez qilsaq xata bolmaydu. Emeliyette shu waqittiki Yehudiye ölkiside turuwatqanlar deslepte qaytqanlarning ikkinchi yaki üçinchi ewladliri bolup, eslide Xudaning Zerubbabel, Yeshua, Hagay we Zekeriyalarning dewride körsetken ajayib medetlirini körüp baqmighan, shundaqla asanla yaman yollargha azdurulatti. Ularning arisidiki tertipsizlikler Pars impératori we meslihetchilirining xéli béshini qaturidighan ish bolghan bolsa kérek; tarix hetta bugünmu bizge shuni ayan qiliwatiduki, Ottura Sherqte, bolupmu Ibrahimning ewladliri arisida tepriqetinchsizliq chiqsa, u tézdin pütkül dunyagha tesir yetküzüshi mumkin. Impératorning aqilane tedbiri ölkini idare qilishqa özi Yehudiy bolghan birsı, yeni Ezrani bash waliy bolushqa teyinleshtin ibaret idi. Ezrani ewetishning meqisiti:— «**Xudayingning Tewrat-qanunini bilgen, barliq xelqning dewasini soraydighan, ularni idare qilidighan soraqchi we hakimlarni teyinlesh**» idi (7:25).

Pars padishahining qararidin Xudaning Öz xelqige bolghan méhribanliqi, shuningdek ular üçün dunyadiki barliq ishlarni idare qilip, ularning hajitidin qandaq chiqqanliqi roshen körünidu. Chünki Ezra peqet pak-diyaretlik waliy bolupla qalmay, belki xelqni Xudaning yollirigha qaytishqa yétekchilik qilghuchi boldi. «Qoshumche söz»imizde biz yene: (a) Xudaning muddia-meqsatlırlirining shu waqıtlarda qandaq yol bilen emelge ashurulghanliqi; (e) Mezkur kitabning muellipi kim ikenlikı hemde yézish meqsitining néme ikenlikı üstide toxtilimiz.

Mezmun: —

I — Babildin birinchi qaytish (1-2-bab)

- 1-bab Qoreshning ibadetxanini qurush toghruluq yarliqi
- 2-bab Zerubbabel we hemrahlirining Babildin Yérusalémgha chiqishi

II — Ibadetxanini qaytidin qurush (3-6-bab)

- 3-bab Kahin Yeshua: qurbangah we ibadetxanining ulliri
- 4-bab Pars impératori «Ahashwérosh» (Smerdis); erzning qobul qilinishi
- 5-6-bab Pars impératori «Darius» — Erz tapshuruwılishi we yarliq ewetishi

III — Babildin ikkinchi qaytish (7-8-bab)

- 7-bab (a) Ezra we hemrahlirining Babildin Yérusalémgha chiqishi
- 7-bab (e) Pars impératori «Ahashwérosh»: Erzning qobul qilinishi we yarliq ewetilishi
- 8-bab Lawıylarning Babildin Yérusalémgha chiqishi.

IV — Islahat (9-10-bab)

- 9-bab ayrim dua qilish
- 10-bab gunahlarni ochuq iqrar qilish

Ezra

Padishah Qoreshning Perwerdigar üçhün ibadetxana sélishqa yarliq chüshürüshi

2Tar. 36:22,23; Yer. 25:12; 29:10; Dan. 9:2

1 ¹ Pars padishahi Qoreshning birinchi yili, Perwerdigarning Yereimyaning aghzi arqiliq éytqan sözi emelge ashurulup, Perwerdigarning Pars padishahi Qoreshning rohini qozghishi bilen pütün padishahliqi teweside u mundaq bir jakarname chiqardi, shundaqla uni yazma qilip püküp: —

² «Pars padishahi Qoresh mundaq deydu: — Asmanlarning Xudasi Perwerdigar yer yüzidiki barliq padishahliqlarning igidarchiliqini manga berdi; u shundaqla méni Yehuda zéminigha jaylashqan Yérusalémدا Özige bir öy sélishqa buyrudi. ³ Shuning üçhün aranglarda Xudaning xelqi bolghanlardin herqaysinglargha bolsa, uning Xudasi Perwerdigar uning bilen bille bolghay, u Yehuda zéminidiki Yérusalémgha chiqsun, Israilning Xudasi Perwerdigarning öyini salsun! U bolsa Xudadur, makani Yérusalémdidur! ⁴ Sürgünlükte qalghan xelq qeyerlerde makanlashqan bolsa, u Yérusalémgha chiqsun; shu yerdiki ademler ulargha altun, kümüş, mal-mülük, charpaylarni teminlep yarem bersun we shuningdek Yérusalémda jaylashqan Xudaning shu öyi üçhün xalis hediylerni teqdim qilsun» — dédi.

Qaytishqa teyyarlinish

⁵ Shuning bilen Yehuda we Binyamindiki qebile bashliqliri, kahinlar, Lawiylar, shundaqla Xuda teripidin rohi qozghitilghan barliq xelq orunliridin qopup Yérusalémdiki Perwerdigarning öyini yéngiwashtin sélishqa bérishqa teyyarlandi. ⁶ Etrapniki kishilarning hemmisi kümüş qacha-qucha, altun, mal-mülük, charpaylar we qimmat bahaliq buyumlar bilen ularni qollap quwwetlidi, buningdin bashqa sunulidighan herxil ixtiyariy hediye-qurbanliq süpitide herxil sowghatlarni teqdim qildi. ⁷ Padishah Qoresh Perwerdigarning öyidiki qacha-quchilirinimu, yeni ilgiri Néboqadnesar Yérusalémdin ekilip öz ilahining butxanisigha qoyup qoyghan qacha-quchilarnimu élip chiqti. ⁸ Pars padishahi Qoresh xezine bégi Mitredatni buyrup bu qacha-quchilarni aldurup chiqti; Mitredat shularni Yehudaning emiri Sheshbazargha sani boyiche sanap tapshurup berdi. ⁹ Qacha-quchilarning sani mundaq: — altun das ottuz, kümüş das ming, pichaq yigirme toqquz, ¹⁰ altun piyale ottuz, bir-birige oxshash bolghan kümüş piyale töt yüz on; bashqa qacha-quchilar bir ming. ¹¹ Barliq altun-kümüş qacha-qucha, besh ming töt yüz. Sürgün qilinghan xelq Babildin Yérusalémgha élip kélingen chaghda, Sheshbazar bu qacha-quchilarning hemmisini élip kelgenidi.

1:2 «Yehuda zémini» — kéyinki waqitlarda «Yehudiye» déyilidu.

1:4 «qalghan xelq» — impériyede tirik qalghan Yehudiy xelqi.

1:7 «ilgiri Néboqadnesar Yérusalémdin ekilip öz ilahining butxanisigha qoyup qoyghan qacha-quchilar» — bu weqe «2Tar.» 36:7de teswirlinidu.

1:7 2Pad. 24:13; 2Tar. 36:7

1:8 Ezra 5:14

1:9 «altun das» — yaki «altun petnus».

1:10 «bir-birige oxshash bolghan kümüş piyale töt yüz on» — yaki «süpiti töwenrek kümüş piyale töt yüz on» yaki «ikkinchi birxil kümüş iyale töt yüz on» yaki «kümüş piyale ikki ming töt yüz on». Bashqiche terjimilermu uchrishi mumkin.

Birinci qétim qaytqan Yehudalar
«Neh.» 7:6-73ni körüng

2¹ Töwendikiler Néboqadnesar teripidin Babilgha sürgün qilinghan Yehudiye ölkisidikilerdin, ularning ewladliri qaytip kélip, Yérusalém we Yehudiyege chiqip, herbiri öz shehirlirige ketkenler: —

² — ular Zerubbabel, Yeshua, Nehemiya, Séraya, Reilaya, Mordikay, Bilshan, Mispar, Bigway, Rehun we Baanahlar bilen bille qaytip keldi. Emdi Israil xelqining ichidiki erkeklerning sani töwendikiche: —

³ Paroshning ewladliri ikki ming bir yüz yetmish ikki kishi; ⁴ Shefatiyaning ewladliri üç yüz yetmish ikki kishi; ⁵ Arahning ewladliri yette yüz yetmish besh kishi; ⁶ Pahat-Moabning ewladliri, yeni Yeshua bilen Yoabning ewladliri ikki ming sekkiz yüz on ikki kishi; ⁷ Élamning ewladliri bir ming ikki yüz ellik töt kishi; ⁸ Zattuning ewladliri toqquz yüz qiriq besh kishi; ⁹ Zakkayning ewladliri yette yüz atmish kishi; ¹⁰ Banining ewladliri alte yüz qiriq ikki kishi; ¹¹ Bibayning ewladliri alte yüz yigirme üç kishi; ¹² Azgadning ewladliri bir ming ikki yüz yigirme ikki kishi; ¹³ Adonikamning ewladliri alte yüz atmish alte kishi; ¹⁴ Bigwayning ewladliri ikki ming ellik alte kishi; ¹⁵ Adinning ewladliri töt yüz ellik töt kishi; ¹⁶ Hezekiyaning jemetidin bolghan Atérning ewladliri toqsan sekkiz kishi; ¹⁷ Bizayning ewladliri üç yüz yigirme üç kishi; ¹⁸ Yorahning ewladliri bir yüz on ikki kishi; ¹⁹ Hashumning ewladliri ikki yüz yigirme üç kishi; ²⁰ Gibbarning ewladliri toqsan besh kishi; ²¹ Beyt-Lehemlikler bir yüz yigirme üç kishi; ²² Nitofaliqlar ellik alte kishi; ²³ Anatotluqlar bir yüz yigirme sekkiz kishi; ²⁴ Azmawetlikler qiriq ikki kishi; ²⁵ Kiriati-Arimliqlar, Kefirahliqlar we Beerotluqlar bolup jemi yette yüz qiriq üç kishi; ²⁶ Ramahliqlar bilen Gébaliqlar jemi alte yüz yigirme bir kishi; ²⁷ Mikmashliqlar bir yüz yigirme ikki kishi; ²⁸ Beyt-Ellikler bilen ayiliqlar jemi ikki yüz yigirme üç kishi; ²⁹ Néboliqlar ellik ikki kishi; ³⁰ Magbishning ewladliri bir yüz ellik alte kishi; ³¹ ikkinchi bir Élamning ewladliri bir ming ikki yüz ellik töt kishi; ³² Harimning ewladliri üç yüz yigirme kishi; ³³ Lod, Hadid we Ononing ewladliri jemi yette yüz yigirme besh kishi; ³⁴ Yérixoluqlar üç yüz qiriq besh kishi; ³⁵ Sinaahning ewladliri üç ming alte yüz ottuz kishi.

Qaytip kelgen kahinlar we Lawiylar

³⁶ Kahinlarning sani töwendikiche: — Yeshua jemetidiki Yedayaning ewladliri toqquz yüz yetmish üç kishi; ³⁷ Immerning ewladliri bir ming ellik ikki kishi; ³⁸ Pashxurning ewladliri bir ming ikki yüz qiriq yette kishi; ³⁹ Harimning ewladliri bir ming on yette kishi.

⁴⁰ Lawiylarning sani töwendikiche: — Xodawiyaning ewladliridin, yeni Yeshua bilen Kadmiyelning ewladliri yetmish töt kishi; ⁴¹ Ghezelkeshlerdin: — Asafning ewladliri bir yüz yigirme sekkiz kishi.

⁴² Derwaziwenlarning neslidin: — Shallumning ewladliri, Atérning ewladliri, Talmonning ewladliri, Akkubning ewladliri, Xatitaning ewladliri bilen Shobayning ewladliri jemi bir yüz ottuz toqquz kishi.

Qaytip kelgen muqeddes jay we shah jemetidiki xizmetkarlar

⁴³ Ibadetxana xizmetkarliri töwendikiche: — Zixaning ewladliri, Xasufaning ewladliri, Tabbaotning ewladliri, ⁴⁴ Kirostning ewladliri, Siyahaning ewladliri, Padonning ewladliri, ⁴⁵ Li-

2:2 «Séraya» — yaki «Saraya».

2:25 «Kiriati-Arimliqlar» — yaki «Kiriati-Yéarimliqlar».

2:33 «Lod, Hadid we Ononing ewladliri...» — yaki «Lodliqlar, Hadidliqlar we Onoluqlar...».

2:43 «Ibadetxana xizmetkarliri» — ibranij tilida «Netiniylar». Menisi belkim «béghishlanghanlar». Ularning ejdadliri belkim «Gibéonluqlar» idi. «Yeshua» 9:27ni we «1Tar.» 9:2ni körüng.

banahning ewladliri, Hagabahning ewladliri, Akkubning ewladliri, ⁴⁶ Hagabning ewladliri, Shamlayning ewladliri, Hananning ewladliri, ⁴⁷ Giddelning ewladliri, Gaharning ewladliri, Réayahning ewladliri, ⁴⁸ Rezinning ewladliri, Nikodaning ewladliri, Gazzamning ewladliri, ⁴⁹ Uzza-ning ewladliri, Pasiyaning ewladliri, Bisayning ewladliri, ⁵⁰ Asnahning ewladliri, Meunimning ewladliri, Nefussimning ewladliri, ⁵¹ Bakbukning ewladliri, Xakufaning ewladliri, Xarxurning ewladliri, ⁵² Bazlutning ewladliri, Mehidaning ewladliri, Xarshaning ewladliri, ⁵³ Barkosning ewladliri, Siséraning ewladliri, Témahning ewladliri, ⁵⁴ Neziyaning ewladliri bilen Xatifaning ewladliri.

⁵⁵ Sulaymanning xizmetkarlirining ewladlirining sani töwendikiche: — Sotayning ewladliri, Soferetning ewladliri, Pirudaning ewladliri, ⁵⁶ Yaalahning ewladliri, Darkonning ewladliri, Giddelning ewladliri, ⁵⁷ Shefetiyaning ewladliri, Xatitilning ewladliri, Poqeret-Hazzibaimning ewladliri bilen amining ewladliri.

⁵⁸ Ibadetxana xizmetkarliri we Sulaymanning xizmetkari bolghanlarning ewladliri jemiý üç yüz toqsan ikki kishi.

Kélip chiqishi naéniq kishiler «Neh.» 7:61-65ni körüng

⁵⁹ Töwendiki kishiler Tel-Mélah, Tel-Xarsha, Kérub, Addan we Immerdin kelgen bolsimu, lékin ular özlirining ata jemetining yaki nesebining Israil adimi ikenlikini ispatlap bérelmide. ⁶⁰ Bular Délayaning ewladliri, Tobiyaning ewladliri we Nikodaning ewladliri bolup, jemiý alte yüz ellik ikki kishi; ⁶¹ kahinlarning ewladliri ichide Xabayaning ewladliri, Kozning ewladliri bilen Barzillayning ewladliri bar idi; Barzillay Giléadliq Barzillayning bir qizini alghachqa ularning éti bilen atalghanidi. ⁶² Bular jemetining nesebnamisini izdep tapalmide; shunga ular «napak» hésablinip kahinliqtin qalduruldi. ⁶³ Waliy ulargha: — Urim we tummimni kötürgüchi kahin arimizda xizmette bolghuche «eng muqeddes yimeklikler»ge éghiz tegküzmeysiler, dédi..

Qaytip kelgüchilarning omumiy sani «Neh.» 7:66-69ni körüng

⁶⁴ Pütün jamaet jemiý qiriq ikki ming üç yüz atmish kishi; ⁶⁵ buningdin bashqa ularning yene yette ming üç yüz ottuz yette qul-dédiki bar idi; yene ikki yüz er-ayal ghezelchisi bar idi.

⁶⁶ Ularning yette yüz ottuz alte éti, ikki yüz qiriq besh qéchiri, ⁶⁷ töt yüz ottuz besh tögisi we alte ming yette yüz yigirme éshiki bar idi.

Muqeddes öy üçün teqdim qilinghan mal-mülükler «Neh.» 73-70:7nimu körüng

⁶⁸ Jemet kattiwashliridin beziliri Yérusalémgha we Perwerdigarning öyige kelgen chaghda, Xudaning shu öyi esli ornigha yéngiwashtin sélinishi üçün chin könglidin sowghatlarni teqdim qildi. ⁶⁹ Ular özlirining qurbigha qarap qurulush xezinisige atmish bir ming darik altun, besh ming mina kümüş we yüz qur kahin toni teqdim qildi. ⁷⁰ Shuningdin kéyin kahinlar, Lawiylar

2:46 «Shamlay» — yaki «Shalmay».

2:61 «Kozning ewladliri» — yaki «Hakkozning ewladliri».

2:63 «Waliy» — ibranii tilidiki «Tirshata» eslide Pars tili bolup, menisi belkim «janabliri». «urim we tummim» — alahide birxil tashlar. U kahin kiygen «efod»ning yanchuqida (qoshénda) turidu. Bu tashlar arqiliq Israil xelqi Xudadin yol sorisa bolatti. «Mis.» 28:28-30ni körüng. «Urim we tummimni kötürgüchi kahin arimizda xizmette bolghuche» — menisi belkim: (1) urim we tummim Babilda sürgün bolghan waqtda yoqap ketken bolushi mumkin; (2) tépilghini bilen ulargha tebir bérp menisini chüshendüridighan kahin téxi chiqmide.

2:69 «darik» — (yaki «draxma») — mushu yerde u Pars impériyesidiki birxil altun tengge; mushu yerde bularning jemiý qimmiti belkim 400-500 gram altun idi; «mina» birxil kümüş tengge, 60 shekelge yaki «talant»tin atmishtin birige barawer idi. Mushu yerde kümüşning jemiý éghirliqi belkim 1800-2700 kilogramche idi.

we bir qisim xelq qoshulup, ghezelkeshler, derwaziwenler, ibadetxana xizmetkarliri öz sheherlirige makanlashti; qalghan Israil xelqining hemmisi öz sheherlirige makanlashti.

Qurbangahning yéngiwashtin sélinishi

3¹ Israil xelqi herqaysisi öz sheherliride makanlashqanidi; yettinchi aygha kelgende, xelq bir ademdek bolup Yérusalémgha yighildi.² Yozadakning oghli Yeshua bilen uning kahin qérindashliri, Shéaltielning oghli Zerubbabel we uning qérindashlirining hemmisi orunliridin qopup, Xudaning adimi Musa pütken qanun kitabida pütülginidek Perwerdigargha köydürme qurbanliq sunush üçün Israilning Xudasining qurbangahini sélishqa kirishiti.³ Gerche ular shu yerlik xelqlerdin qorqsimu, lékin qurbangahni eslidiki uli üstige sélip, uningda Perwerdigargha atap etigenlik we kechlik köydürme qurbanliq ötküzshke kirishiti.⁴ Ular yene muqeddes qanunda pütülgini boyiche «kepiler héyti»ni ötküzüp, her küni belgilengen telepke muwapiq san boyiche künlük köydürme qurbanliqni sunushatti.⁵ Shuningdin kéyin ular yene her künlük köydürme qurbanliqlar, yéngi ay qurbanliqi we Perwerdigarning barliq muqeddes dep békitilgen héytleri üçün teqdim qiliniyghan köydürme qurbanliqlarni, shuningdek herbir kishining könglidin Perwerdigargha atap sunidighan ixtiyariy qurbanliqlirini sunup turatti.⁶ Shundaq qilip ular yettinchi ayning birinchi künidin bashlap, köydürme qurbanliqlarni Perwerdigargha atap sunushqa bashlidi; lékin Perwerdigarning öyining uli téxi sélinmidi.⁷ Ular tashchilar bilen yaghachchilargha pul tapshurdi we shundaqla Pars padishahi Qoreshning ijaziti bilen Zidonluqlar bilen Turluqlargha kédir yaghichini Liwandin Ottura déngiz arqiliq Yoppagha ekeldürüş üçün ulargha yimek-ichmek we zeytun méyini teminlidi.

Muqeddes ibadetxanining yéngiwashtin sélinishi

⁸ Jamaet Yérusalémdiki Xudaning öyige kelgendin kéyin ikkinchi yili ikkinchi ayda Shéaltielning oghli Zerubbabel, Yozadakning oghli Yeshua we ularning kahin we Lawiy qérindashlirining qaldisi, shuningdek sürgünlüktin qaytip Yérusalémgha kelgenlerning hemmisi qurulushta ish bashlidi; ular yene yigirme yashtin ashqan Lawiylarni Perwerdigarning öyini sélish qurulusigha nazarethilikke qoydi.⁹ Yeshua we uning oghulliri hem qérindashliri, Kadmiyel bilen uning oghulliri, yeni Yehudaning ewladliri Xudaning öyide ishleydighan ishchilarni nazaret qilishqa bir niyette atlandi; Hénadadning oghulliri, ularning oghullirimu we qérindash Lawiylar ulargha yardemeshti.

¹⁰ Tamchilar Perwerdigarning öyige ul salidighan chaghda kahinlar xas kiyimlirini kiyip, kaynirini chélip, Asafning ewladliri bolghan Lawiylar jangjang chélip, hemmisi qatar-qatar sep bolup turghuzuldi; ular Dawut belgiligen körsetmiler boyiche Perwerdigargha Hemdusana oqushti.¹¹ Ular Perwerdigargha atap özara: — «Perwerdigar méhribandur, uning Israilgha

2:70 «Shuningdin kéyin kahinlar, Lawiylar... Ibadetxana xizmetkarliri öz sheherlirige makanlashti; qalghan Israil ... öz sheherlirige makanlashti» — bu ayetning menisi belkim:

–(1) Kahinlar, Lawiylar qatarliqlar öziye yéngiwashtin teqsim qilinghan sheherliride makan tutti, yaki Yérusalémdiki xizmette bolush üçün yéruslémgha yéqin bolghan, shundaqla ulargha teqsim qilinghan sheherlerde makanlashti;

–(2) Lawiylardin bashqa Israillar, yeni on ikki qebildin qaytip kelgenler eslide öziye xas sheherlirige makanlashti yaki yéngiwashtin ulargha teqsim qilinghan sheherlerde makanlashti.

–Köp sheher-yézilar weyrin bolghachqa, yaki yat ellerning igidarchiliqi astida bolghachqa, belkim herxil imkaniyet teng bolushi mumkin idi.

3:2 Qan. 12:5, 6

3:3 Chöl. 28:3

3:4 Law. 23:34; Chöl. 29:12

3:5 Chöl. 28:11-15; Neh. 10:34

3:9 «Yehudaning ewladliri» — «Yehuda» mushu yerde belkim «Xodawiya» dégen isimning warianti bolushi mumkin (2:40ni köring). «bir niyette atlandi» — ibraniy tilida: «bir ademdek bolup ornidin turdi».

bolghan méhir-muhebbiti menggüktür» dep hemdusana we rehmet-teshekkür éytishtı. Bu chaghda Perwerdigarning öyining ulı sélinip bolghachqa, xalayıq Perwerdigarnı medhiyilep towlap tentene qilishti.¹² Lékin kahinlardin, Lawıylardin we jemet bashliqliridin nurghunliri, yeni eslide ilgiriki öyni körgen nurghun qéri ademler köz aldida sélinghan bu öyning uligha qarap, ün sélip yighlap kétishtı; nurghun bashqa kishiler xushal bolup tentene qilip towashti;¹³ we xelq hetta kimlerning tentene qilishiwatqanliqi bilen kimlerning yighlawatqanliqini ayriwalalmay qaldi; chünki jamaet tentene qilip qattiq towlashatti; we bu awaz yiray-qirayqlarğa anglınatti.

Öyni yéngiwashtin sélishning tosqunlıqqa uchrishi

4¹ Yehuda we Binyamindiki reqibler sürgünlükten qayıt kelgenler Israilning Xudasi Perwerdigarğa atap öyni yéngiwashtin salmaqchiken, dégen gepni anglap, ² Zerubbabel we jemet bashliqliri bilen körüşüp: — Biz siler bilen bille salaylı; chünki bizmu silerge oxshashla silerning Xudayinglarnı izlep, bizni bu yerge ekelgen Asuriye padishahi Ésar-Haddonning künliridin tartıp uningğa qurbanlıq sunup kéliwatimiz, déyishti.³ Lékin Zerubbabel, Yeshua bilen Israilning bashqa jemet bashliqliri ularğa: — Xudayimizğa öy sélishta silerning biz bilen héchqandaq alaqenglar yoq; belki Pars padishahi Qoresh bizge buyrughandek, peqet biz özimizla Israilning Xudasi bolghan Perwerdigarğa öy salimiz, déyishti.

⁴ Shuningdin kéyin shu yerdiki ahale Yehudalarning qolini ajız qilip, ularning quruluş qilişigha kashila tughdurup turdı. ⁵ Ular yene Pars padishahi Qoreshning barlıq künliridin taki Pars padishahi Darius textke olturghan waqıtqiche, daim meslihetchilerni sétiwélip, Yehudalar bilen qériship, quruluş nishanini buzushqa urunup turdı.

Reqiblarning Yehudalar üstidin erz qilishi

⁶ Ahashwérosh textke chiqqan deslepki waqıtlarda ular uningğa Yehudiye we Yérusalém ahalisi üstidin bir erzname yazdı. ⁷ Shuningdek Artaxshashta künliride Bishlam, Mitridat, Tabeel we ularning qalghan shérıklarimu Pars padishahi Artaxshashtaga aramiy tilida bir erz xétini yazdı; xet aramiy tilidin terjime qilindi.

⁸ Waliy Rehum bilen diwan bégi Shimshay padishah Artaxshashtaga Yérusalém üstidin töwendikidek erzname yazdı: —

⁹ «Mezkur mektupni yazghanlardin, waliy Rehum, katıp bégi Shimshay we ularning bashqa hemrahliri bolghan soraqchılar, mupettishler, mensepdarlar, katiplar, arqiwiliqlar, Babilliqlar,

3:11 Zeb. 136

3:12 «öyni körgen nurghun qéri ademler ... ün sélip yighlap kétishtı» — bezilarning yighlıshi xushallıqtın boldı; bezilerning «Bu öy eslidiki oydek heywetlik bolmaydighan boldı» dep oyap hesret-qayghudin boldı («Hag.» 2:3ni körüng).

4:2 2Pad. 17:29-41

4:3 Ezra 1:1, 2, 3

4:5 «Pars padishahi Darius» — miladiyedin ilgiriki 522-486-yıllarda Pars textige olturghan.

4:6 «Ahashwérosh» — bezi alimlar Pars impérotori bolghan mushu «Ahashwérosh»ni «Kserksis I» ning özi shu (miladiyedin ilgiriki 486-464-yıllar), dep qaraydu. Biraq ispat barkı, «Ahashwérosh» yaki «Kserksis» dégen söz eslide isim emes, belki Pars impérotorining omumi bir unwanı idi. Shunga biz «Ahashwérosh» dep atalghan padishahnı Kambisis (miladiyedin ilgiriki 529-521-yıllar), dep qaraymız.

4:7 «Artaxshashta» — «Artaxshashta» bilen «Artakserksis» bir ademning nami bolup, tarıxta u «Artakserksis» dégen (grékche) ismi bilen tonulghan. Bu padishah Kambisis we Darius Xistaspis (miladiyedin ilgiriki 522-486-yıllar) ariliqida ötkén bolsa kérek. Shunga u: (1) Kambisisni óltürüp textini tartıwalghan «Smerdis» dégen jadugerni (yette ay textke olturghan) yaki bolmisa: (2) Kambisis impérotor bilen birlikte hökümranlıq qilghan bizge hazir namelum «Artaxshashta» (Artakserksis) isimlik bashqa birsini körsitishi mumkin. U kéyinki alemshumul impérotor «Artakserksis» (miladiyedin ilgiriki 486-425-yıllar) bolushi mumkin emes; chünki shu kishi 24-ayette tilğa élinghan Darius impérotordin kéyin hökümranlıq qıldı.

4:8 «...Yérusalém üstidin töwendikidek erzname yazdı» — bu ayettin bashlap 6:18giche «Ezra»ning tékisti aramiy tilida yézilghan.

Shushanliqlar, yeni Élamiyar.¹⁰ we ulugh janabiy Osnappar Samariye shehirige we Efrat deryaning mushu teripidiki bashqa yerlarga orunlashturghan ahalimu bar.¹¹ (mana bu ularning padishahqa yazghan xétingning köchürülmisi) — özlirining deryaning mushu teripidiki xizmetkarliridin padishah aliliri Artaxshashtagha salam!¹² Padishah alyilirige melum bolsunki, özliri tereptin biz terepke kelgen Yehudiylar Yérusalémgha kélishti; ular ashu asiy we sésiq sheherni quruwatidu, ulini yasap püttürdi, sépilni yasap chiqti we sépilning ullirini bir-birige ulap yasawatidu.¹³ Emdi ulugh padishah alyilirige shu melum bolghayki, mubada bu sheher onglansa, sépil pütüküzülse, ular baj tapshurmaydighan, olpan tölimeydighan we paraq tapshurmaydighan boluwalidu, bundaq kétiwerse padishahlarning xezinisige sözsiz ziyan bolidu.¹⁴ Biz ordining tuzini yep turup, padishahimizning bundaq bihörmét qilinishigha qarap turushimizgha qet'iy toghra kelmeydu, shu sewebtin padishahimizgha melum qilishqa jür'et qilduq.¹⁵ Shuningüchün alyilirining ata-bowilirining tarixnamisini sürüshte qilishlirini teshebbus qilimiz; sili tarixnamidin bu sheherning ehwalini bilip, uning padishahlarghimu, herqaysi ölkilergimu ziyan yetküzüp kelgen asiy bir sheher ikenlikini, qedimdin tartip bu sheherdikiler aghdurmichiliq térighanliqini bilgeyla; del shu sewebtin bu sheher weyran qilinghanidi.¹⁶ Shunga biz alyilirigha shuni uqturmaqchimizki, eger bu sheher qurulsa, sépilliri pütüküzülse, undaqta siliining deryaning mushu teripidiki yerlerge héchqandaq igidarchiliqliri bolmay qalidu».

Padishahning ish toxtitsun dep yarliq chüshürüshi

¹⁷ Padishah mundaq jawab yollidi: —

«Waliy Rehum, diwan bégi Shimshaygha we Samariye hem Deryaning shu teripidiki bashqa yerlerde turushluq hemrahlirlinglarga salam!¹⁸ Silerning bizge yazghan erz xétinglar méning aldimda éniq qilip oqup bérildi.¹⁹ Tekshürüp körüshni buyruwidim, bu sheherning derweqe qedimdin tartip padishahlargha qarshi chiqip isyan qozghighan, sheherde daim asiylig-qozghilang kötürüshtek ishlarining bolup kelgenlik melum boldi.²⁰ Ilgiriki waqitlarda qudretlik padishahlar Yérusalémgha hökümraniq qilip, Deryaning shu teripidiki pütün yerlerni idare qilip kelgen, ular shulargha béqinip baj, olpan we pariqini tapshurup kelgeniken.²¹ Emdi siler buyruq chüshürüp u xelqni ishtin toxtitinglar, mendin bashqa yarliq chüshürülmigüche, bu sheherni yéngiwashtin qurup chiqishqa bolmaydighanliqi uqturunglar.²² Bu ishni ada qilmay qélishtin pexes bolunglar; padishahlargha ziyan keltüridighan apet némishqa küchiyiweridiken?».

²³ Padishah Artaxshashtaning yarliqining köchürülmisi Rehumgha, diwan bégi Shimshay hem ularning hemrahlirigha oqup bérilishi bilenla, ular alman-talman Yérusalémdiki Yehudalarning qéshigha chiqip, herbiy küch ishlitip, ularni ishni toxtitishqa mejbur qildi.²⁴ Shuning bilen Yérusalémdiki Xudaning öyidiki ishlar toxtidi; ish taki Pars padishahi Darius textke chiqip ikkinchi yilighiche toxtaghiq qaldi.

4:9 «...soraqchilar, mupettishler, mensepdarlar, katiplar...» — yaki «...Dinayliqlar, Afarsatqiliqlar, Tarpellikler, Arfasliqlar,...». «Shushanliqlar, yeni...» — yaki «Susa (shehiri)dikiler, yeni...».

4:10 «Ulugh janabiy Osnappar» — Osnappar bolsa Asuriye impératori «Ashurbanipal»ning aramiy tilidiki nami. U miladiyedin ilgiriki 669-yili atisi Esarhaddonning textige warisliq qildi; miladiyedin ilgiriki 645-yilliri etrapida u Élamning paytexti Shushanni ishghal qilip, uningdiki puqralardin bezilerni Samariyege, shundaqla ottura sherqtiki bashqa yerlerge sürgün qildi. «derya» — mezkur kitapta mushu yerdin bashlap «derya» «Efrat deryasi»ni körsitidu; «mushu teripi» — gherbiy teripi, elwette.

4:12 «sépilni yasap chiqti we sépilning ullirini bir-birige ulap yasawatidu» — mushu gep birinchidin öz-öziye zit kélidu. Qandaqsige sépil ulliri téxi «bir-birige ulanmay» turup sépil yasilip bolidu? 13-ayette xatirlengen öz bayanlirimu ularning shu sözige reddiye bolidu. Ikkinchidin, bu sözler pütünley yalghan. Yehudiy xelqi peqet ibadetxana (Qoresh padishahning eslidiki yarliqi boyiche) quruwatatti. Sépilning özi bolsa, xarabilik ehwalda idi. Mesilen «Neh.» 1:3ni köring.

4:14 «bundaq bihörmét qilinishigha...» — yaki «bundaq ziyan tartishigha...».

4:17 «Deryaning shu teripi» — Efrat deryasining gherbiy teripi.

4:18 «aldimda éniq qilip oqup...» — yaki «aldimda terjime qilinip oqup...».

Muqaddes öyni yene bir qétim yéngiwashtin sélish

5¹ Bu chaghda peyghemberler, yeni Hagay peyghember bilen Iddoning oghli Zekeriya peyghember Yehudiye we Yérusalémdiki Yehudiylargha bésharet bérishke bashlidi; ular Israilning Xudasining namida ulargha bésharet bérishdi.² Shuning bilen Shéaltiyelning oghli Zerubbabel we Yozadakning oghli Yeshua qopup Yérusalémdiki Xudaning öyini yéngiwashtin sélishqa bashlidi; Xudaning peyghemberliri ular bilen bille bolup ulargha yardem berdi.

³ Shu chaghda Deryaning gherb teripining bash waliysi Tattinay bilen Shétar-Boznay hem ularning hemrahliri ularning yénigha kélip: «Kim silerge bu öyni yéngiwashtin sélishqa, bu qurulushni püttürüşke buyruq berdi?» dep soridi.⁴ Ular yene: «Bu qurulushqa mes'ul bolghuchilarning ismi néme?» dep soridi.⁵ Lékin Xudaning neziri Yehuda aqsqaqallirining üstide idi, shunga bash waliy qatarliqlar padishah Dariusqa melum qilghuche, shundaqla uningdin bu heqte birer jawab yarliq kelgüche ularning qurulush ishini tosmidi.

Padishah Dariusqa yene bir erz melum qilinishi

⁶ Deryaning gherb teripining waliysi Tattinay bilen Shétar-Boznay hem ularning hemrahliri, yeni Deryaning gherb teripidiki afarsaqliqlar padishah Dariusqa xet ewetti; xetning köchürülmisi mana töwendikidek:⁷ Ular padishahqa ewetken melumatta mundaq déyilgen: «Darius aliylirigha chongqur aman-ésenlik bolghay!»⁸ Padishahimizgha shu ish yétip melum bolsunki, biz Yehudiyege, ulugh Xudaning öyige bérip kördüqki, shu öy yoghan tashlar bilen yasiliwatidu, tamirigha limlar ötküzülüp sélinmaqta; bu qurulush téz sürette ongushluq élip bériliwéiptu.⁹ Andin biz u yerdiki aqsqaqallardin: — Kim silerge bu öyni sélishqa, bu qurulushni püttürüşke buyruq berdi? — dep soriduq.¹⁰ We aliylirigha melum bolsun üçün ularning isimlerini soriduq, shuningdek ularning bashliqlirining ismlirini pütüp xatirilimekchi iduq.¹¹ Ular bizge: «Biz asman-zéminning Xudasining qulliri, biz hazir buningdin uzun yillar ilgiri sélinghan öyni yéngiwashtin séliwatimiz. Mushu öyni eslide Israilning ulugh bir padishahi saldurghanidi.¹² Lékin ata-bowilirimiz asmandiki Xudaning ghezipini keltürüp qoyghachqa, Xuda ularni Kaldiyelik Babil padishahi Néboqadnesarning qoligha tapshurghan; u bu öyni chaqturuwétip, xelqni Babilgha tutqun qilib eketken.¹³ Lékin Babil padishahi Qoreshning birinchi yili padishah Qoresh Xudaning bu öyni yéngiwashtin sélishqa yarliq chüshürgen.¹⁴ We Néboqadnesar Yérusalémdiki bu ibadetxanidin élip Babil butxanisigha apirip qoyghan Xudaning öyidiki altun-kümüş qacha-quchilarnimu padishah Qoresh ularni Babil butxanisidin epchiqturup, Sheshbazar isimlik bir kishige tapshurghan; u uni bash waliy qilib teyinligenidi.¹⁵ hem uninggha: — Bu qacha-quchilarni élip ularni Yérusalémdiki ibadetxanigha apirip qoyghin; Xudaning öyi esli jayigha yéngiwashtin sélinsun, dep buyrughan.¹⁶ Andin shu Sheshbazar dégen kishi kélip, Yérusalémdiki Xudaning öyige ul salghan; ene shu waqtin bashlap hazirghiche yasiliwatidu, téxi pütmidi» dep jawab berdi.¹⁷ Emdi aliylirigha layiq körünse, padishahimizning shu yerde, yeni Babildiki xezinini axturup béqishini, u yerde padishah Qoreshning Yérusalémdiki Xudaning öyni yéngiwashtin sélish toghrisida chüshürgen yarliqning bar-yoqluqini tekshürüp béqishini soraymiz hem padishahimizning bu ish toghrisida öz iradisini bizge bildürüp qoyushini ötünimiz».

5:1 Hag. 1:1; Zek. 1:1

5:3 «bu qurulushni...» — yaki «bu tamni...».

5:8 «...téz sürette ongushluq élip bériliwéiptu» — yaki «...estayidilliqla bilan ongushluq élip bériliwéiptu».

5:12 2Tar. 36:16-21

5:13 2Tar. 36:22,23; Ezra 1

5:14 Ezra 1:8

Padishah Dariusning ilgiriki padishahning yarliqini tépishi

6¹ Andin padishah Darius Babildiki dölet-bayliqlar saqlangan «Arxiplar öyi»ni tekshürüp chiqishqa yarliqlarni chüshürdi.² Média ölkisidiki Axméta qel'esidin bir oram qeghez tépildi, uningda mundaq bir xatire pütülgen:³ «Padishah Qoreshning birinchi yili, padishah Qoresh Yérusalémdiki Xudaning öyige dair mundaq bir yarliq chüshüridu: — «Qurbanliq sunulidighan orun bolush üçün bu öy yéngiwashtin sélinun; uli puxta sélinun, öyning igizliki atmish gez, kengliki atmish gez bolsun.⁴ Üch qewet yoghan tash, bir qewet yéngi yaghach bilen sélinun, barliq xirajet padishahliq xezinisidin chiqim qilinsun.⁵ Eslide Néboqadnesar Yérusalémdiki ibadexanidin élip Babilgha apirip qoyghan, Xudaning öyidiki altun-kümüsh qachaqchilarning hemmisi qayturup kélinip, Yérusalémdiki ibadexanigha qaytidin yetküzülüp, herbiri öz jayigha qoyulsun; ular Xudaning öyige quyulsun!».

Padishahning muqeddes öyni dawamlıq yéngiwashtin sélishqa buyruq chüshürüshi

⁶ Dariustin yarliq chüshürülüp: «— Shunga, i deryaning shu teripining bash waliysi Tattinay we Shétar-Boznay hem silerning hemrahlırlar, yeni Deryaning shu teripidiki afarsaqlıqlar, emdi siler u yerdin néri kétinglar!⁷ Xudaning öyining quruluşi bilen karinglar bolmisun; Yehudiylarning bash waliysi bilen Yehudiylarning aqsqaqlirining Xudaning bu öyni eslidiki ornigha sélishigha yol qoyunglar.

⁸ Shuningdek men Xudaning bu öyining sélinishi üçün Yehudalarning aqsqaqliri toghruluq silerge buyruq chüshürdumki: — Deryaning gherb teripidin, padishahliq xezinisige tapshurulghan baj kirimidin siler kéchiktürmey shu ademlerge toluq xirajet ajritip béringlar, quruluş héch toxtap qalmisun.⁹ Ulargha néme kérek bolsa, jümlidin asmandiki Xudagha köydürme qurbanliq sunushqa, meyli erkek torpaq bolsun, qochqar yaki qozilar bolsimu, shular bérisun; yene Yérusalémdiki kahinlarning belgiligini boyiche bughday, tuz, sharab yaki zeytun maylar bolsun shularning birimu kem qilinmay, her küni temin étip turulsun.¹⁰ Shuning bilen ular asmandiki Xudagha xushbuy qurbanlıqlarni keltürüp, padishahqa we padishahning ewladlırigha uzun ömür tilisun.¹¹ Men yene buyruymenki, kimki bu yarliqni özgertse, shu kishining öyining bir tal limi sughuruwélinip tiklengendin kéyin, shu kishi uninggha ésip mixlap qoyulsun, öyi exletxanigha aylanduruwétilsun!

¹² We Özining namini shu yerde qaldurghan Xuda mushu Yérusalémdiki öyni özgertishke yaki buzushqa qol uzartqan herqandaq padishah yaki xelqni halak qilsun! Men Darius mushu yarliqni chüshürdum, estayidilliq bilen beja keltürülsun!» déyildi.

Ibadexanining pütüzülüşü

¹³ Andin Deryaning gherb teripining bash waliysi Tattinay, Shétar-Boznay we ularning hemrahlıri padishah Dariusning ewetken yolyoruqi boyiche estayidilliq bilen shu ishni beja keltürdi.¹⁴ Yehudiylarning aqsqaqliri quruluşni dawamlashturup, Hagay peyghember we Iddoning oggli Zekeriyanning bésharet bérislıri bilen shu ishta ronaq tapti. Ular Israilning Xudasining emri boyiche, shundaqla Qoresh, Darius we Artaxshashta qatarlıq Pars padishahlirining emri boyiche ishlep, öyni yéngiwashtin qurup chiqish ishini püttürdi.¹⁵ Bu öy Darius padishahi seltenitining altinchi yili, Adar éyining üçinchi küni pütüzüldi.

6:1 «Arxiplar öyi» — aramiy tilida «Oram arxiplar öyi».

6:2 «Axméta» — tarixta bu qel'e adette «Ekbatana» dégen nami bilen tonulghan.

6:3 «Öyning igizliki atmish gez, kengliki atmish gez...» — Muqeddes Kitapta ishlitilgen «gez» qolning jeynektin barmaqning uchighiche bolghan ariliqi (texminen 45 santimetr) idi.

6:6 «Deryaning shu teripi» — Efrat deryasining gherb teripini körsitidu.

6:8 «kéchiktürmey...» — yaki «estayidilliq bilen...».

6:10 «padishahning ewladlırigha uzun ömür tilisun» — aramiy tilida «padishah we uning oghullirining hayatini tilisun».

6:11 «exletxanigha aylanduruwétilsun!» — yaki «hajetxanigha aylanduruwétilsun!».

Öyning Xudagha atilishi

¹⁶ Israillar — kahinlar, Lawiylar we qalghan sürgünlüktin qaytip kelgen xelqlarning hemmisi Xudaning bu öyini uninggha atash murasimini xushal-xuramliq bilen ötküzdi. ¹⁷ Öyni Xudaning Özige atash murasimida ular yüz torpaq, ikki yüz qochqar we töt yüz qoza sundi hem Israil qebililirining sani boyiche barliq Israil üçün gunah qurbanliq süpitide on ikki tékini sundi. ¹⁸ Ular yene Yérusalémdiki Xudaning ibadet-xizmitini öteshke, Musaning kitabida yé-zilghini boyiche, kahinlarni öz nöwiti boyiche, Lawiylarni guruppiliri boyiche turghuzdi..

Ötüp kêtish héytining ötküzülüşü

¹⁹ Birinchi ayning on tötinchi küni sürgünlüktin qaytip kelgenler «ötüp kêtish héyti»ni ötküzdi.. ²⁰ Chünki kahinlar we Lawiylar bir niyet bilen birlikte paklinish resimlerini ötküzüp, hemmisi paklandi; andin ular barliq sürgünlüktin qaytip kelgenler we ularning qérindishi bolghan kahinlar we hem özliri üçün ötüp kêtish héytigha atighan qozilirini soydi. ²¹ Sürgünlüktin yéngila qaytip kelgen Israillar we shuningdek Israilning Xudasi Perwerdigarni izdep, özlirini zémindiki yat elliklarning bulghashliridin ayrip chiqqan barliq kishiler qoza göshlirini birlikte yéyishti. ²² Ular pétir nan héytini xushal-xuramliq ichide yette kün ötküzdi; chünki Perwerdigar ularni xushalliqqa chömdürdi hem Asuriye padishahining könglini ulargha mayil qilip, Özining öyini — Israilning Xudasining öyini qurushqa ularning qolini mustehkemliidi..

Kahin Ezraning Babildin qaytip kélishi

7¹ Shu ishlardin kéyin Pars padishahi Artaxshashta seltenet sürgen mezgilde Ezra dégen kishi Babildin Yérusalémgha chiqti. U Sérayaning oghli, Séraya Azariyaning oghli, Azariya Hilqiyaning oghli, ² Hilqiya Shallumning oghli, Shallum Zadokning oghli, Zadok Axitubning oghli, ³ Axitub Amariyaning oghli, Amariya Azariyaning oghli, Azariya Mérayotning oghli, ⁴ Mérayot Zerahiyahning oghli, Zerahiyah Uzzining oghli, Uzzi Bukking oghli, ⁵ Bukki Abishuaning oghli, Abishua Finihasning oghli, Finihas Eliazarning oghli, Eliazar bolsa bash kahin Harunning oghli idi; ⁶ — Ezra dégen bu kishi Babildin qaytip chiqti. U Israilning Xudasi Perwerdigar Musagha nazil qilghan Tewrat qanunigha pishqan tewratshunas idi; uning Xudasi bolghan Perwerdigarning qoli uningda bolghachqa, u némini telep qilsa padishah shuni bergenidi.. ⁷ Padishah Artaxshashtaning yettinchi yili bir qisim Israillar, kahinlar, Lawiylar, ghezelkeshler, derwaziwenler we ibadetxana xizmetkarliri uning bilen birlikte Yérusalémgha qaytip chiqti.. ⁸ Ezra emdi padishahning seltenitining yettinchi yili beshinchi ayda Yérusalémgha yétip keldi. ⁹ Birinchi ayning birinchi küni u Babildin chiqishqa teyyarlandi; Xudaning shepquetlik qoli uningda bolghachqa, u beshinchi ayning birinchi küni Yérusalémgha yétip keldi. ¹⁰ Chünki Ezra köngül qoyup Perwerdigarning Tewrat-qanunini chüshinip tehsil qilishqa hem uninggha emel qilishqa we shuningdek Israil ichide uningdiki höküm-belgilimilerni ögitishke niyet qilghanidi.

6:18 «Musaning kitabi» — belkim Tewratning 1-, 2-, 3-, 4- we 5-qisimlirini körsitidu.

6:18 Chöl. 3:6, 32; 8:11; 1Tar. 24:1

6:19 Mis. 12:1-28; Law. 23:5; Chöl. 28:16; Qan. 16:2

6:22 «Asuriye padishahining köngli» — Pars impératorini «Asuriye padishahi» dep atash qiziq ish. Shübbhisizki, Pars impératori «Babil padishahi», shundaqla «Asuriye padishahi» dégen unwanlarga warisliq qilghan.

7:6 «qaytip chiqti» — Muqeddes Kitapta «Yérusalémgha bérish», yaki «Yérusalémgha kélish» dégen söz daim dégüdek «Yérusalémgha chiqish» dégen ibare bilen ipadiliniidu (mesilen, «Yer.» 31:6). **«Perwerdigarning qoli uningda bolghachqa...»** — Tewratqa «Perwerdigarning qoli uningda bolghachqa» dégen sözler köp yerlerde uchraydu, u:

«Perwerdigar uninggha medet bergechke» dégen menini bildüridu.

7:7 «ibadetxana xizmetkarliri» — ibraniy tilida «Netiniylar». 2:43ni köring.

Padishah Artaxshashtaning Ezragha tapshurghan yarliq xéti

¹¹ Mana bu padishah Artaxshashta kahin hem Tewratshunas Ezragha tapshurghan yarliq xé-
tining köchürülmisi: — (Ezra Perwerdigarning emrlirige ait ishlarga hem Uning Israillarga
tapshurghan belgilimilirige pishqan tewratshunas idi): — ¹² «Menki padishahlarning padishahi
Artaxshashtadin asmanlardiki Xudaning mukemmel Tewrat-qanunigha pishqan tewratshunas
kahin Ezragha salam! ¹³ Emdi men shundaq yarliq chüshürimenki, padishahliqimda turu-
atqan Israillardin, shundaqla ularning kahin we Lawiyliridin kimler Yérusalémgha bérishni
xalisa, hemmisi séning bilen bille barsa bolidu. ¹⁴ Chünki sen padishah we uning yette meslihet-
chisi teripidin teyinlengen ikensen, qolungdiki Xudaning qanun kitabida éytilghanliri boyiche,
Yehudiye we Yérusalémgha tekshürüş-hal sorashqa ewetilgensen. ¹⁵ Sen padishah we uning
meslihetchiliri öz ixtiyari bilen Israilning Xudasigha sunghan altun-kümüşlerni kötürüp bé-
rip uninggha teqdim qil (uning makani Yérusalémdidur); ¹⁶ Shuningdek qolung pütkül Babil
ölkside qanchilik altun-kümüşlerni tapalisa, shuni xel we kahinlar Yérusalémdiki Xudaning
öyige teqdim qilishqa öz ixtiyari bilen bergen sowghatlarga qoshup aparghin. ¹⁷ Sen bu pul-
larga éhtiyatchanliq bilen qurbanliqlar üçün torpaq, qochqar, qoza we qoshumche ashliq
hediyeliri hem sharab hediyeliri sétiwélip, bularni Yérusalémdiki Xudayinglarning öyidiki
qurbangahqa sunghin.

¹⁸ Qalghan altun-kümüşlerni sen we jemetingdikilerge qandaq qilish muwapiq körünse, Xu-
dayinglarning iradisi boyiche shundaq qilinglar. ¹⁹ Séning Xudayingning öyidiki ishlarga ish-
litishke sanga bergen qacha-quchilarni Yérusalémdiki Xudaning aldigha qoy. ²⁰ Eger shuning-
dek sanga Xudayingning öyidiki qalghan ishlarga chiqim qilidighangha néme xirajet kérek
bolsa, sen padishah xezinisidin élip ishletkin.

²¹ Shuning bilen menki padishah Artaxshashtadin deryaning shu gherb teripidiki barliq xe-
zine beglirige shundaq buyruq chüshürimenki, asmandiki Xudaning Tewrat-qanunining alimi
bolghan kahin Ezra silerdin némini telep qilsa, siler estayidilliq bilen uning déginidek béjiring-
lar. ²² Uning alidighini kümüş yüz talantqiche, bughday yüz korghiche, sharab yüz batqiche,
zeytun méyi yüz batqiche bolsun, tuzgha chek qoyulmisun. ²³ Asmanlardiki Xuda némini emr
qilsa, shu asmanlardiki Xudaning öyi üçün estayidilliq bilen béjirilsun; némishqa Xudaning
ghezipini padishah we oghullirining padishahliqigha chüshürgüdekmi? ²⁴ Biz shunimu silerge
melum qilimizki, omumen kahinlar, Lawiylar, ghezelkeshler, derwaziwenler, ibadetxana xiz-
metkarliri we Xudaning bu öyide xizmet qilidighanlarning héchqaysisidin baj, olpan we paraq
élishqa bolmaydu.

²⁵ Emdi sen ey Ezra, Xudayingning sende bolghan hékmitige asasen, Deryaning shu gherb te-
ripide Xudayingning Tewrat-qanunini bilgen, barliq xelqning dewasini soraydighan, ularni
idare qilidighan soraqchi we hakimlarni teyinligin; we Tewrat-qanunini bilmeydighanlarga
bolsa, ulargha bularni ögitinglar. ²⁶ Xudayingning qanunigha we padishahliqning qanunigha
riaye qilmaydighanlar bolsa, uning üstidin adaletlik bilen höküm chiqirilsun; u ölümge, yaki
sürgünge yaki mal-mülkini musadire qilishqa we yaki zindangha tashlashqa höküm qilinsun».

7:12 «Xudaning mukemmel Tewrat-qanuni» — bu ayettki «mukemmel» dégen sözning bashqa terjimilerdiki orni
bizning terjimimizdikige oxshash bolmasliqi mumkin: — Mesilen «Artaxshashtadin... Xudaning qanunigha **mukemmel**
Tewratshunas bolghan kahin ezragha...» yaki «Artaxshashtadin... Ezragha **mukemmel** salam (xatirjemlik) bolghay»

7:15 Ezra 8:25

7:22 «kümüş yüz talantqiche, bughday yüz korghiche, sharab yüz batqiche,...» — bir «talant»ning toptoghra qanchilik
ikenliki hazir bizge namelum, belkim 45 kilogram bolushi mumkin; shunga 100 talant kümüş belkim 4 tonniche bolatti;
bir «kor» 220 litr, 100 kor bughday 30 tonna, bir «bat» 22 litr, 100 bat 2200 litr bolatti.

7:25 «Emdi sen ey Ezra, Xudayingning sende bolghan hékmitige asasen...» — ibraniy tilida «Emdi sen qolungda tutqan
Xudayingning hékmitige asasen...».

Ezraning Xudagha Hemdusana oqushliri

²⁷ Ezra mundaq dédi — Ata-bowilirimizning Xudasi bolghan Perwerdigargha Hemdusana bolghay! Chünki U padishahning könglige, Yérusalémdiki Perwerdigarning öyini shundaq körkem bézesh niyitini saldi, ²⁸ yene méni padishah we meslihetchiliri aldida hem padishahning möhterem emirliri aldida iltipatqa érishtürdi. Perwerdigar Xudayimning qoli mende bolup, U méni gheyretlendürgechke, özüm bilen bille Yérusalémgha chiqishqa Israillar ichidin birnechche mótiwerlerni yigdim.

Ezra bilen bille qaytqanlarning sani

8¹ Padishah Artaxshashta seltenet sürüp turghan waqitta, Babildin méning bilen bille qaytqanlarning ata jemet bashliqliri we ularning nesebnamliri töwendikiche: —

² Finihasning ewladliridin Gershon, Itamarning ewladliridin Daniyal, Dawutning ewladliridin Hattush, ³ Shékaniyaning ewladliridin, yeni Paroshning ewladliridin Zekeriya we uning bilen nesebnamide tizimlanghan erkekler jemi bir yüz ellik kishi; ⁴ Pahat-Moabning ewladliridin Zerahiyahning oggli Elyoyinay we uning bilen bille qaytqan erkekler ikki yüz kishi; ⁵ Shékaniyaning ewladliridin bolghan Yahaziyelning oggli we uning bilen bille qaytqan erkekler üç yüz kishi; ⁶ Adinning ewladliridin Yonatanning oggli Ebed we uning bilen bille qaytqan erkekler ellik kishi; ⁷ Élamning ewladliridin Ataliyaning oggli Yeshaya we uning bilen bille qaytqan erkekler yetmish kishi; ⁸ Shefatiyaning ewladliridin Mikailning oggli Zebadiya we uning bilen bille qaytqan erkekler seksen kishi; ⁹ Yoabning ewladliridin Yehiyelning oggli Obadiya we uning bilen bille qaytqan erkekler ikki yüz on sekkiz kishi; ¹⁰ Shéломitning ewladliridin Yosifiyaning oggli we uning bilen bille qaytqan erkekler bir yüz atmish kishi; ¹¹ Bibayning ewladliridin Bibayning oggli Zekeriya we uning bilen bille qaytqan erkekler yigirme sekkiz kishi; ¹² Azgadning ewladliridin Hakkatanning oggli Yohanan we uning bilen bille qaytqan erkekler bir yüz on kishi; ¹³ Adonikamning ewladliridin eng axirida qaytqanlarning isimliri Elifelet, Jeiyel we Shémaya bolup, ular bilen bille qaytqan erkekler atmish kishi; ¹⁴ Bigwayning ewladliridin Utay bilen Zabbud we ular bilen bille qaytqan erkekler yetmish kishi.

Lawiylar bilen ibadetxana xizmetkarliri — yeni «netaniylar» — ularning chaqirtilishi

¹⁵ — Men ularni Axawagha aqidighan Deryaning boyigha yigdim; biz u yerde chédir tikip üç kün turduq. Xelqni we kahinlarni arilap qarisam u yerde Lawiylar yoq iken. ¹⁶ Shunga men bashliqlardin Eliézer, Ariyel, Shémaya, Elnatan, Yarib, Elnatan, Natan, Zekeriya bilen Meshullamlarni we ulargha qoshup oqumushluq alimlardin Yoarib bilen Elnatanni chaqirtip kélip, ¹⁷ ulargha hawale qilip Kasifiya dégen yerge, Iddo dégen Ataman bilen körüshüshke ewettim. Men Kasifiya dégen yerde Iddogha we uning ibadetxana xizmetkarliri bolghan qérindashlirigha deydighan geplerni aghzigha sélip, ularning bu yerge Xudayimizning öyi üçün xizmet qilidighan xizmetchilerni bizge ekélisni ötündüm. ¹⁸ Xudayimizning shapaetlik qoli bizde bolghachqa, ular bizge Israilning ewrisi, Lawiyning newrisi Mahlining ewladliri ichidin

8:3 «Shékaniyaning ewladliridin» — bashqa bixil terjimisi (2-ayet bilen birleshtürölüp): «Dawutning ewladliridin, Hattush, yeni Shékaniyaning oggli, Paroshning ewladliridin...».

8:5 «Shékaniyaning ewladliridin bolghan Yahaziyelning oggli» — kona grékche terjimisi (LXX)de «Zattuning ewladliridin Yahaziyelning oggli Shékaniya» déyilgen. Bu kona terjime toghra bolushi mumkin.

8:10 «Shéломitning ewladliridin Yosifiyaning oggli» — kona grékche terjimisi (LXX)de «Banining ewladliridin Yosifiyaning oggli Shéломit» déyilgen. Bu kona terjime toghra bolushi mumkin.

8:13 «Adonikamning ewladliridin eng axirida qaytqanlar...» — yaki «Adonikamning ewladliridin, yeni eng axirida qaytqanlar...».

8:15 «Lawiylar yoq iken» — kahinlar özliri Lawiylar, elwette (peqet Harunning ewladliri kahin bolidu); mushu yerde déyliwatqini kahinliqtin bashqa rohiy xizmet qilalaydighan Lawiylarni körsitidu.

oqumushluq bir ademni, yeni Sherebiyani we uning oghulliri hem qérindashliri bolup jemiyn on sekkiz kishini boshlap keldi. ¹⁹ Ular yene Hashabiya we uning bilen bille Merarining ewladliridin Yeshaya hem uning qérindashliri hem ularning oghulliri bolup, jemiyn yigirme kishini, ²⁰ Yene ilgiri Dawut we uning emirliri Lawiylarning xizmitide bolushqa teyinligen «Netiniylar»din ikki yüz yigirme kishini boshlap keldi, bularning hemmisi isimliri bilen tizimlandi..

Qaytip kélishke teyyarlinish

²¹ Shu chaghda Axawa deryasi boyida men Xudayimizning aldida özümüzni töwen qilib, özimiz we kichik balilirimiz hem barliq mal-mülkimiz üçün Xudayimizdin aq yol tileshe roza tutayli, dep jakarlidim. ²² Chünki biz eslide padishahqa: «Xudayimizning qoli Uni barliq izdigenlarning üstige iltipat kórsitishke qoyulidu; lékin Uning qudriti bilen ghezipi Özini tashliganlarga zerbe bérishke teyyardur» dégenidug, emdi yene uningdin yoldiki dushmanlerge taqabil turushqa piyade we atliq leskerler teyinlep bérishni telep qilghanliqimdin xijil bolup qaldim. ²³ Shuning bilen biz roza tutup Xudayimizdin shu ish toghruluq ötündug, u duayimizni ijabet qildi.

Muqeddes öy üçün hediye qilinghan sowghatlar

²⁴ Men kahin bashliri ichidin on ikki ademni we Sherebiya, Hashabiya we ular bilen bille bolghan aka-ukiliridin on ademni tallap, ²⁵ ulargha altun, kümüş we qacha-quchilarni, yeni padishah, uning meslihetchiliri, emirliri we shuningdek shu yerde turuwatqan barliq Israillar «köydürme hediye» süpitide Xudayimizning öyige hediye qilghan sowghatlarni tapshurdum.. ²⁶ Men kümüshtin alte yüz ellik talant, yüz talant éghirliqtiki kümüş qacha-qucha, yüz talant altunni ularning qoligha ölçep tapshurdum.. ²⁷ Ulargha tapshurghanlirimdin yene altun das yigirme bolup, qimmiti ming darik, süpetlik we walildap parqiraydighan mis chong das ikki bolup, altundek qimmetlik idi. ²⁸ Men ulargha: — Siler Perwerdigargha muqeddestursiler, qacha-quchilarmu muqeddestur, altun-kümüşler ata-bowanglarning Xudasi Perwerdigargha ixtiyariy hediye qilinghan sowghattur. ²⁹ Taki Yérusalémdiki Perwerdigarning öyidiki ambar-xezinilerge yetküzüp, kahinlar we Lawiylarning bashliri we Israillarning qebile-jemet bashliqlirining aldida tarazidin ötküzgüche bularni obdan qarap qoghdanglar, dédim. ³⁰ Shuning bilen kahinlar bilen Lawiylar Yérusalémdiki Xudayimizning öyige apiridighan, tarazidin ötküzülgen shu altun-kümüş we qacha-quchilarni tapshuruwaldi.

Yérusalémgha yétip kélish

³¹ Shuning bilen birinchi ayning on ikkinchi küni biz Axawa deryasining boyidin qozghilip Yérusalémgha chiqishqa mangduq. Xudayimizning qoli üstimizde bolghachqa, u bizni dushmanlirimizdin we yolda paylap turghan qaraqchilardinmu qutquzdi. ³² Biz Yérusalémgha kélip u yerde üç kün turduq; ³³ tötinchi küni Xudayimizning öyide altun-kümüş we qacha-quchilar tarazida ölchinip kahin Uriyaning oghli Meremotning qoligha tapshuruldi; uning yénida Finhasning oghli Eliazar, yene Lawiylardin Yeshuaning oghli Yozabad bilen Binnuiyning oghli Noadiyahlar bar idi. ³⁴ Hemme nerse sani boyiche we éghirliqi boyiche ölchendi we shuning bilen bille herbirining éghirliqi pütüp qoyuldi.

8:20 «Netiniylar» — ibadetxana xizmetkarliri.

8:25 Ezra 7:14, 15

8:26 «kümüshtin alte yüz ellik talant... yüz talant altun...» — shu dewrdiki Israillar arisida bir «talant»ning toptoghriga qanchilik ikenliki bizge éniq emes; «kümüşning talanti» bolsa belkim 45 kilogram, «altunning talanti» belkim 90 kilogram bolushi mumkin; shunga 650 talant kümüş belkim 29 tonniche bolatti, 100 talant kümüş 6.5 tonniche, 100 talant altun 9 tonniche bolatti.

8:27 «darik» — (yaki «draxma») — Pars impéyesidiki birxil altun tengge; mushu yerde bu daslarning qimmiti 400-500 kilogram altungha barawer idi.

³⁵ Shu chaghdada esli élip kétilgenlarning ewladliri, yeni sürgünlükten qaytqanlar Israillarning Xudasigha «köydürme qurbanliq» süpitide pütkül Israil üçhün on ikki torpaq, toqsan alte qochqar, yetmish yette qoza sundi, yene gunah qurbanliqi süpitide on ikki téke sundi; bularning hemmisi Perwerdigargha atalghan köydürme qurbanliq idi. ³⁶ Ular padishahning yarliq xetlirini padishahning waliylirigha we Deryaning bu gherb teripidiki hökümdarlarga tapshuruidi, ular xelqge we Xudaning öyining ishlirigha izchil yardem berdi.

Xelqning yat ellerge egiship sadaqetsizliq qilishi — Ezraning Israilning gunahlarini tonup dua qilishi

9¹ Bu ishlar pütkendin kéyin emirler méning bilen körüşkili yénimgha kélip: — Israillar, kahinlar we Lawiylar özlirini mushu zéminlardiki taipilerdin, yeni ularning yirginchlik adetleridin ayrip turmidi, — démek, ular Qanaaniylar, Hittiyar, Perizziylar, Yebusiylar, Ammoniylar, Moabiylar, Misirliqlar we Amoriylargha egiship mangdi. ² Chünki ular bu yat taipilerdin özlirige we oghullirigha xotun élip béríp, Xudagha xas muqeddes nesilni mushu zéminlardiki taipiler bilen arilashturuwetti; uning üstige, emirler bilen emeldarlar bu sadaqetsizlikning bashlamchilidir, — déyishti.

³ Men bu ishni anglapla könglek bilen tonumni yirtip, chach-saqallirimni yulup ghem-qayghugha chüshüp oturup kettim. ⁴ We Israilning Xudasining sözliridin qorqup titrigenlarning herbiri sürgünlükten qaytip kelgenlarning sadaqetsizliki tüpeylidin yénimgha keldi. Men taki kechlik qurbanliq sunulghuche ghem-qayghugha chömüp olturdum.

⁵ Kechlik qurbanliq waqtida men özümni töwen qilghan halettin turup, könglek we tonum yirtiq halda Xudayim Perwerdigargha yüzlinip tizlinip oturup, qollirimni yéyip, ⁶ dua qilip: — «Ah Xudayim, shermendilikte yüzümni sanga qaritishtin iza tartmaqtimen, i Xudayim; chünki qebihliklerimiz toliliqidin bashlirimizdin ashti, asiqliq-itaetsizlikimiz asmanlarga taqashti..

⁷ Ata-bowilirimizning künliridin tartip бүгүнге qeder zor itaetsizlikte yürüp kelduq, shunga qebihliklerimiz tüpeylidin biz, bizning padishahlerimiz we kahinlerimiz xuddi бүгүнки күндикdek herqaysi yurtlardiki padishahlarning qoligha chüshüp, qilichqa, sürgünlükke, bulangtalanggha, nomusqa tapshurulduq..

⁸ Emdi hazir azghine waqt Xudayimiz közlimizni nurlandurup, qulluqimizda bizge azghina aram bérilsun dep, qéchip qutulghan bir qaldini saqlap qélip, bizge özining muqeddes jayidin xuddi qaqqa qozuqtek muqim orun béríp, bizge Xudayimiz Perwerdigardin iltipat körsitildi..

⁹ Chünki biz hazir qullarmiz; halbuki, Xudayimiz mushu qulluqimizda yenila bizni tashliwetmey, belki Pars padishahlarining aldida rehimga érishtürüp, Xudayimizning öyini sélip, xarabilesken jaylirini yéngiwashtin onglashqa bizni rohlандurdi, shundaqla bizni Yehudiye we Yérusalémde sépilliq qildi. ¹⁰⁻¹¹ I Xuda, biz bu iltipatlar aldida yene néme déyeleymiz? Chünki biz yenila Séning mömin bendiliring bolghan peyghemberler arqiliq tapilghan emrliringni tashliwettuq; Sen ular arqiliq: «Siler kirip miras qilip igileydighan zémin bolsa, shu zémindiki taipilarning nijisliqi bilen bulghanghan bir zémin; chünki ular түrlük napakliqlarni qilip, yirginchlik adetliri bilen bu zéminni bu chettin u chétighiche tolduruwetti. ¹² Shunga siler qizliringlarni ularning oghullirigha bermenglar, oghulliringlarga ularning qizlirini élip bermenglar; siler küchiyip, zéminning nazu-németliridin yéyishke, zéminni ebedil'ebed ewladliringlarga miras

9:6 Zeb. 38:4

9:7 «nomusqa tapshurulduq» — ibraniy tilida «yüzi chüshkenlikige tapshurulduq».

9:8 «bizge özining muqeddes jayidin xuddi qaqqa qozuqtek muqim orun béríp,...» — «Yesh.» 22:20-24ni körüng.

9:9 «...bizni Yehudiye we Yérusalémde sépilliq qildi» — «sépilliq» mushu yerde asasen köchme menide ishli tilgen bolsa kérek. Chünki Yérusalémdeki sépil mushu waqitta téxi qurulmighanidi («Neh.» 1-babni körüng).

9:10-11 Law. 18:25, 27; Qan. 7:3

qilip qaldurush üçhün menggü ularning aman-tinchliqi yaki menpeitini hergiz izdimenglar» — dégeniding.¹³ Bizning rezil qilmishlirimiz we nahayiti éghir itaetsizlikimiz tüpeylidin bu hemme bala-qaza béshimizgha kelgenidi we Sen, i Xudayimiz, qebihliklirimizge tégishlik bolghan jazayimizni yéniklitip, bizge bügünkidek nijatliq iltipatni körsetken turuqluq.¹⁴ biz qandaqmu yene emrliringge xilapliq qilip, bundaq yirginchlik qaidilerni tutqan bu taipiler bilen nikahliniwérimiz? Mubada shundaq qilidighan bolsaq, Sen bizge ghezeplinip, bizge bir qaldi yaki qutulghudek birsinimu qaldurmay yoqatmay qalamsen?¹⁵ I Israilning Xudasi bolghan Perwerdigar, Sen heqqaniydursen! Shu sewebtin biz bügünkidek qutulup qalghan bir qalдимiz. Qara, biz Séning aldingda itaetsizliklirimizde turuwatimiz, shunga Séning aldingda héchqaysimiz tik turalmay qalduq» — dédim.

Gunahini tonup, qilghan duaning netijisi

10¹ Ezra dua qilip, gunahini tonup yighlap Xudaning öyi aldida yiqilip düm yatqan chaghda, Israillardin nahayiti chong bir jamaet, er-ayallar we balilar uning yénigha kélip yighildi; köpchilikmu qattiq yighlap kétishti.² Élamning ewladliridin, Yehiyelning oghli Shékaniya ezragha: — Biz Xudayimizgha sadaqetsizlik qilip bu zémindiki yat taipilerdin xotun aptuq. Halbuki, Israil üçhün yenila ümid bar,³ biz emdi Xudayimiz bilen ehdlisheyli, xojamning we Xudayimizning emrliridin qorqup titrigenlerning nesihitige asasen bu xotunlarni we ulardin törelgen perzentlerni yolgha sélip qoyayli. Hemme ish Tewrat qanuni boyiche qilinsun.⁴ Tur! Bu ish sanga baghliqtur, biz séni qollaymiz; jür’etlik bolup ishni ada qilghin, — dédi.⁵ Shuning bilen Ezra ornidin qopup, kahinlarning Lawiylarning we pütkül Israil jamaitining bashliqlirini shu söz boyiche ish qilimiz, dep qesem ichishke ündidi, ular qesem ichti.⁶ Andin Ezra Xudaning öyi aldidin qopup Eliyashibning oghli Yehohananning öyige kirdi; u u yerge kelgende ghizamu yémidi, sumu ichmidi, chünki u sürgünlüktin qaytip kelgenlerning sadaqetsizliklari üçhün échinatti.⁷ Shuning bilen Yehudiye we Yérusalémda sürgünlüktin qaytip kelgenlerning hemmisige jakarlinip, Yérusalémgha yighilinglar,⁸ emirler we aqsaqallarning nesihiyi boyiche, kimki üç kün ichide yétip kelmise, uning pütün mal-mülki musadire qilinidu, sürgündin qaytip kelgenlerning jamaitidinmu ayrilidu, dep, jakarname chiqirildi.⁹ Shuning bilen Yehuda we Binyamindiki barliq erler üç küngiche Yérusalémgha yighilip boldi. U toqquzinchi aynning yigirminchiki küni idi; barliq xelq Xudaning öyining hoylisidiki meydangha kélip olturdi, köpchilik bu ishtin qorqachqa, shuningdek qattiq yaghqan yamghur tüpeylidin, titrep kétishti.¹⁰ Kahin Ezra ornidin qopup ulargha: — Siler Xudagha sadaqetsizlik qilip yat taipilerning qizlirini xotunluqqa élip Israillarning itaetsizlikini ashurdunglar.¹¹ Emdi siler ata-bowanglarning Xudasi bolghan Perwerdigar aldida gunahinglarni tonup, uning neziride durus bolghanni qilip, özüglarni bu zémindiki taipilerdin we bu yat ellik xotunliringlardin arini ochuq qilinglar, dédi.¹² Pütün jamaet yuqiri awazda jawap béríp: — Maqul, biz özlirining shu gepliri boyiche ish körimiz.¹³ Biraq ademler bek köp, yene kélip yamghur pesli bolghachqa talada turalmaymiz; uning üstige bu dégen bir-ikki künde pütidighan ish emes, chünki bizde bu ishta itaetsizlik qilghanlar nahayiti köptur!¹⁴ Xudaning mushu ish tüpeyli kelgen qattiq ghezipining bizdin ketküche, bashliqlirimiz pütkül jamaetke wekil bolup Perwerdigarning aldida tursun; bizning herqaysi sheherlirimizde yat ellerdin xotun alghanlarmu belgilengen waqitta shu sheherning aqsaqal we hakimliri bilen birlikte kélip bu ishni bir terep qilsun, — dédi.

9:13 «bizge bügünkidek nijat iltipatini körsetken» — bu ibarining bashqa birxil terjimisi: «bizge bügünkidek qutuldurulghan qaldi qaldurghan».

10:13 «chünki bizde bu ishta itaetsizlik qilghanlar nahayiti köptur!» — bashqa bir xil terjimisi: «chünki biz bu ishta bek éghir itaetsizlik qilghanmiz».

¹⁵ Bu ishqa peqet Asahelning oghli Yonatan bilan Tiqwahning oghli Yahziya qarshi chiqti, Meshullam bilan Lawiy Shabbitay ularni qoldidi. ¹⁶ Shuning bilan sürgündin qaytip kelgenler ene shundaq qildi. Kahin Ezra we ata jemetlirining bashliqliri bolghanlar jemeti boyiche bu ishqa ayrildi; ularning hemmisi ismiliri boyiche tizimlandi. Ular oninchi aynning birinchi küni bu ishni tekshürüp bir terep qilishqa kirishdi. ¹⁷ Ular yat ellik xotunlarni alghan erlarning soriqini birinchi aynning birinchi küni tügetti.

Yat ellerdin xotun alghanlarning tizimlikli

¹⁸ Kahinlarning ewladliri ichide yat ellik xotunlarni alghanlardin mushular chiqti: — Yoza-dakning oghli Yeshuaning we uning qérindashlirining ewladliridin: — Maaséyah, Eliézer, Yarib, Gedaliya. ¹⁹ Ular xotunlirimizni yolgha sélip qoyimiz dep qesem qilib qol bérishdi we gunahi üçhün itaetsizlik qurbanliqi süpitide qoy padisidin bir qochqarni sundi. ²⁰ Immerning ewladliridin Hanani bilan Zebadiya; ²¹ Harimning ewladliri ichide Maaséyah, Éliyah, Shémaya, Yehiyel we Uzziya; ²² Pashxurning ewladliridin Elyoyinay, Maaséyah, Ismail, Netanel, Yozabad we Elasah.

²³ Lawiylar ichide Yozabad, Shimey, Kélaya (Kélita)mu déyilidu), Pitahiya, Yehuda bilan Elié-zer; ²⁴ ghezlekeshler ichide Eliyashib; derwaziwenler ichide Shallum, Telem, Uri.

²⁵ Israillardin: — Paroshning ewladliridin Ramiya, Yizziya, Malkiya, Miyamin, Eliazar, Malkiya, Binaya; ²⁶ Élamning ewladliridin Mattaniya, Zekeriya, Yehiyel, Abdi, Yerimot bilan Éliyah; ²⁷ Zattuning ewladliridin Elyoyinay, Eliyashib, Mattaniya, Yerimot, Zabad bilan Aziza; ²⁸ Bibayning ewladliridin Yohohanan, Hananiya, Zabbay bilan Atlay; ²⁹ Banining ewladliridin Meshullam, Malluq, Adaya, Yashub, Shéal bilen Ramot; ³⁰ Pahat-Moabning ewladliridin Adna, Jilal, Binaya, Maaséyah, Mattaniya, Bezalel, Binnuiy bilen Manasseh; ³¹ Harimning ewladliridin Eliézer, Yishiya, Malkiya, Shémaya, Shiméon, ³² Binyamin, Malluq we Shemariya; ³³ Xashumning ewladliridin Mattinay, Mattatah, Zabad, Elifelet, Yeremay, Manasseh we Shimey; ³⁴ Banining ewladliridin Maday, Amram, Uel, ³⁵ Binaya, Bediya, Kéluhay, ³⁶ Waniya, Meremot, Eliyashib, ³⁷ Mattaniyah, Mattinay, Yaasu, ³⁸ Bani, Binnuiy, Shimey, ³⁹ Shelemiya, Natan, Adaya, ⁴⁰ Maknadibay, Shashay, Sharay, ⁴¹ Azarel, Shelemiya, Shemariya, ⁴² Shallum, Amariya, Yüsüp; ⁴³ Néboning ewladliridin Jeiyel, Mattitiyah, Zabad, Zébina, Yadday, Yoél we Binaya. ⁴⁴ Bularning hemmisi yat ellik xotunlarni alghanlar idi, we shuningdek ulardin bezilerning xotunliri perzentmu körgenidi.

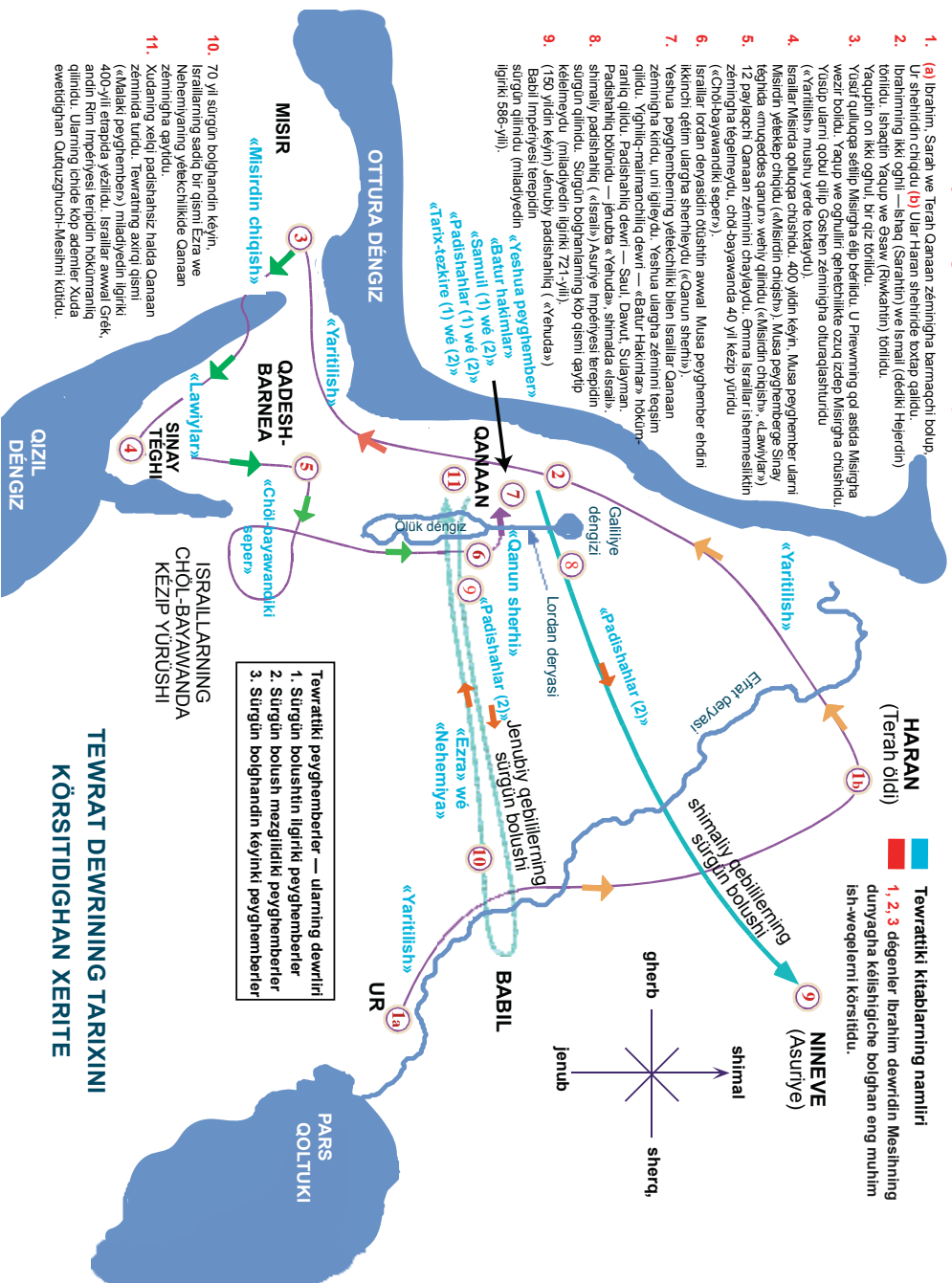
10:21 «Éliyah» — bu isim ereb tilida, shundaqla uyghur tilida «Iliyas» déyilidu.

10:29 «Ramot» — yaki «Yeremot».

10:44 «we shuningdek ulardin bezilerning xotunliri perzentmu körgenidi» — bashqa bir xil terjimisi: — «... we shuning bilen ular xotunlirini we perzentlirini yolgha séliwetti». Bu ayetning tékistte kemtüklük bolushi mumkin. Shunga menisi éniq emes.

«Ezra»

10. 7-yil sug'och boqolganli k'yn.
Isralilarning saadiq bir qismi Ezra we
Neriyehaning yetsakchiliklari Achaan
zeminiyga qaytidi.
11. Xudaning xelqi padishahsiz haida Canaan
zeminiyda turidi. "Tevrahning axirgi qismi
("Malaki peyghambar") mialdiyev ingiriki
400-yil etirapdi yezilidi. "Isralilar awwal Grek
andin Rim imperiyesi tepiridin boqumagan
qilindi. Ularining ichide ko'p adamlar Xuda
ewetiridigan Qutquzgunchi-Meshini kutidi.

Qoshumche söz

«Ezra»ning muellipi zadi kim? — Tewrattiki «Ezra» we «Nehemiya» dégen ikki kitabning qurulmisidiki oxshashliq

«Ezra» we «Nehemiya» dégen her ikki kitab töt chong bölektin teshkil qilinghan; her ikkila kitabning birinchi bölikining témisi «qaytish», ikkinchi bölikining témisi «qayta qurulush», üçinchi bölikining témisi yene «qaytish» (jismaniy yaki rohiy qaytish), tötinchi bölikining témisi «islahat». Ikki kitabning qurulmisida, bulardin bashqa yene birneche oxshashliq tereplirimu bar (mushu yerde sahipe cheklimi bilen tepsiliy toxtalmiduq).

Omumiy sélishturma: —

Ezra	Nehemiya
1-qaytish (1-2-bab) (jismaniy qaytish)	3-qaytish (1-2-bab) (jismaniy qaytish)
1-qayta qurulush (3-6-bab)	2-qayta qurulush (3-7-bab)
2-qaytish (7-8-bab) (jismaniy qaytish)	Yéngilinish (8-10-bab) (rohiy qaytish, qaytidin ehde tüzülüş)
Islahat (9-10-bab)	Islahat (11-13-bab)

Shu sélishturmidin ikki kitabning yézish uslubidiki oxshashliqni körürwalghili bolidu. Shunga köp alimlar ikki kitabning muellipini bir adem dep qaraydu.

«Ezra» dégen kitabni yazghuchi Ezraning özidur. Buninggha ispat, 6:27-28de we kéyinki bablarda Ezra biwasite özini tilgha élip, «Men,... men, ... men...» dep bayan qilidu. Kitabning babliridin yazghuchining inchike hem estayidil alim we tarixshunas ikenliki chiqip turidu. Bu «Nehemiya» we «Tarix-Tezkire»ni yazghuchilarning inchike we tepsiliy uslubigha bek mas kélidu. Shunga bir qisim alimlar «Nehemiya» we «Tarix-Tezkire»ning muellipi yaki muherriri Ezra, dep qaraydu. Biz mushu pikirge bek mayilmiz.

Némishqa Ezraning dewride «musteqilliq herikiti» bolmighan? (Mesihning kélishi üçün teyyarliq qilish)

Yehudiylarning Xudagha sadiq bolghan «qaldisi»i sürgünlüktin qaytqandin kéyinki dewrlerde nazil qilinghan kitablarda, yeni «Ester», «Hagay», «Zekeriya», «Ezra», «Nehemiya» we «Malaki» dégen Tewrat qisimlirida ademni qiziqturidighan bir ish shuki, «musteqilliq» dégen mesile bir qétimmu tilgha élinghan emes. Ezra Israil üçün dua qilghanda ularning

béqindi el bolghanliqini éniq körsitidu — U: — «**Biz hazir qullar**» deydu (9:9). Lékin shu chaghda uning Israilning musteqil padishahliqining qayta berpa qilinishi toghruluq héchqandaq telipi bolmighan. Qarighanda, Xuda Israilgha yétekchilik qilishqa teyinligen yobashchilar özlirining béqindi halitini raziliq bilen qobul qilghan oxshaydu. Némishqa shundaq boldi?

Xudaning Musa peyghemberning wasitisi arqiliq Yehudiy xelqi bilen baghligghan ehdisining tolimu roshen bir qismi shuki, Öz xelqi Özige itaetmen bolsa we bir-biri bilen heqqaniylik hem inaqliq ichide yashighan bolsa, undaqa U ulargha bext-beriket ata qilidu. Mushu ajayib, köp tereplimilik bext-beriketler «Law.» 26-babta we «Qanun sherhi» 28-babta tepsiliy bayan qilinidu. Halbuki, ular Xudagha we shuningdek bir-birige sadaqetsiz bolsa, undaqa Uning terbiyilik jazaliri tedrijiy halda béshigha chüshürüldü. Bu ishlar üstide «padishahlar»diki qoshumche söz»imiz we «Injil — kirish söz»imizde toxtalduq. Xuda Israil bilen tüzgen ehdidiki «jaza-terbiyining besh basquchi»ning tepsilatiri Musa peyghember arqiliq bérilgen, «Law.» 26:14-26 we «Qan.» 28-babta tépilidu. Besh basquchni yene töwendikidek yighinchaqlashqa bolidu. Itaetsizlik éghirlashqanséri jaza-terbiyimu éghirliship baridu: —

Xudaning Israil bilen tüzgen ehdisi — «Xudaning jaza-terbiyisining besh basquchi»

- (1) Waba-qizitmining chüshüshi, dushmanlarning «ishik aldida» turushi, dushmanler aldida asanla meghlup bolushi («Law.» 26:14-17).
- (2) Yamghur az, hosulning nachar bolushi («Law.» 26:18-20).
- (3) Yawayi yirtquch haywanlarning köpiyishi, ularning insanlarga we mallargha hujum qilishi (buning köchme menisi belkim dölet ichidiki muqimsizlik, tertipsizlik we qanunsizliqnimu körsitidu) («Law.» 26:21-24).
- (4) Sheherlarning muhasirige élinishi, qehetchilik, ularning dushmanler we yaqa yurtluqlarning aldida boysundurulushi we shularning qattiq bashqurush tüzümi astida yashishi («Law.» 26:25-27).
- (5) Dushmanlarning öch élishi, qaytidin sheherlerni qorshiwélishi, sheherler we yer-zéminning weyran bolushi, sürgün bolushi, sürgün bolghinida wehime astida yashishi («Law.» 26:27-39).

«Batur hakimlar», «Samuil», «Padishahlar» we «Tarix-Tezkire»ni oqughanlarga roshenki, Israil bu besh basquchning hemmisini öz béshidin ötközgen (bezi basquchlarni birnechche qétim béshidin ötközgen). Israilning towa qilishi bilen islahat bolghan waqitlarda Xudaning ularning ehwalini eslidiki bext-beriketlikke keltürginini körgili bolidu; halbuki, omumen ular rohiy we exlaqiy tereplerde barghanséri susliship chüshkünleshkenidi. Rast, Ezraning dewride Xuda ularni eng axirqi terbiyilik jazasidin, yeni sürgünlüktin chiqirghanidi. Lékin Daniyal peyghemberning Israil üçün qilghan dualiridin («Daniyal» 9-bab) we Yeshaya hem Ezakiyal peyghemberlarning bésharetliridin qarighanda «sürgünlüktin qaytish»ning sewebi emeliyette Israil xelqining birlikte towa qilishidin emes, belki Xudaning shapaitidin bolghan, xalas. Emeliyette Israil hetta sürgün bolghandin kéyinmu bir xelq süpitide gunahliridin téxiche towa qilmighanidi. Bu ish hezriti Ezraning («Ezra» 9-babta xatirilengen) Israil üçün qilghan

duasidin éniq körtinidu. Biz yene bir qétim uning bu qismini oquyli: —

«Ah Xudayim, shermendilikte yüzümnı Sanga qaritishtin iza tartmaqtimen, i Xudayim; chünki qebihliklerimiz toliliqidin bashlimizdin ashti, asiqliq-itaetsizlikimiz asmanlarga taqashti. Ata-bowilirimizning künliridin tartip bügünge qeder zor itaetsizlikte yürüp kelduq, shunga qebihliklerimiz tüpeylidin biz, bizning padishahlerimiz we kahinlerimiz xuddi bügünki kündikidek herqaysi yurtlardiki padishahlarning qoligha chüshüp, qilichqa, sürgünlükke, bulang-talanggha, nomusqa tapshurulduq.

Emdi hazir azghine waqit Xudayimiz közirimizni nurlandurup, qulluqimizda bizge azghina aram bérilsun dep, qéchip qutulghan bir qaldini saqlap qélip, bizge özining muqeddes jayidin xuddi qaqqan qozuqtek muqim orun bérıp, bizge Xudayimiz Perwerdigardin iltipat körsitildi. Chünki biz hazir qullarmiz; halbuki, Xudayimiz mushu qulluqimizda yenila bizni tashliwetmey, belki Pars padishahlarning aldida rehimgé érishtürüp, Xudayimizning öyini sélip, xarabilesheen jaylrini yéngiwashtin onglashqa bizni rohlandurdi, shundaqla bizni Yehudiye we Yérusalémde sépilliq qildi» (9:6-9).

Bu sözlerdin Israilning rohiy haliti herqandaq ishtin éniq turmamdu? Ezra, shundaqla Xudaning shu dewrdiki ademliri we peyghemberlirining hemmisi: Israil ichide, hetta sürgünlükten qaytip, Pelestindiki japa-musheqqetlerge chidaydighan xelqler ichide tüptin towa qilish téxi bolmighanidi, démekte. Shunga ularda Xuda bizni musteqil bir padishahliqqa aylanduridu, deydighan oy bolsa, bu bir xam xiyal bolatti. Perwerdigarning Öz ehdisige boysunghanlarga wede qilghan «bashqa ellerdin üstün turidighan», tolimu güllengen, «**quyruq emes, bash bolghan**» bir padishahliq («Qan.» 28:6-13) téximu yiraqta idi. Shu ehwal astida bundaq musteqil döletni qaytidin berpa qilishqa intilish nadanliq bolatti. Buning ornigha, Xudaning shapaiti bilen azraq bir «qaldi»ning Xuda wede qilghan zémini üstide yashashqa qaytip kelgenliki, shundaqla shu «qaldi»ning Hemmige Qadir Xudaning özlirini idare qilishqa qoyghan padishahlarning iltipatidin muyesser qilghanliqi tüpeylidin teshekkür éytishigha toghra kéletti. «**Heqqaniyet herqaysi elni yuqiri kötürer**» deydu Sulayman («Pend.» 14:34), lékin héchqandaq tüp heqqaniyliq bolmisa «kötürülüş» dégenning ümidimu yoq bolidu (Ezraning shu duasi we «Neh.» 9:33-36de xatirilengen, hezriti Nehemiyaning duasi oxshash ehwal astida qilinghan, shu duanimu körüng).

Shübhisizki, shu dewrlerde Xudadin qorqqan Israillarda bashqiche bir ümid peyda bolushqa bashlidi. Ular Xuda ulargha peyghemberliri arqiliq bergen bésharetlik wediliridin, peqet Qutquzhuchi-Mesih dunyagha kelgendila andin Uning küchlük xizmetliri bilen Israilni öz gunahlriridin paklishi mumkin bolatti, dégen xulasige kelgen («Luqa» 24:21). Eger ularda shundaq pakliq bolsa, démek Israil qet'iylik bilen towa qilghan bolsa, Xudaning Israilning ehwalini eslige keltürüşige kérek bolghan sharaitlar mumkin bolatti. Mesih Özi ishlimese Israil öz gunahining asaretliri ichide qalatti. Shu yol bilen «qaldi»dikiler gunahning qanchilik yirginchilik ikenlikini, uning asaritining qanchilik küchlük ikenlikini tonup yétishke bashlidi. Ularning rohiy azadliqqa bolghan teshna we telmürüp kütken ümidlirining köngülliride hasil bolushi bilen, Mesihning kélish yoli ularning qelbide hazir bolmaqta idi. Xuda shu kishilerni «**Méning Özümge qaldurghan qaldim**» («Yesh.» 10:21, 22) dep atashqa layiq körgen we ulardin söyüngenidi; mana, shu dewrlerde Uning alahide tilsimat qilishi ularning köngülliride del mushundaq ümid-teshnalarni hasil qilishtin ibarettur. Biz bashqa yerlerde éytqinimizdek, Eysa Mesih dunyagha kelgüche bolghan barliq tarix, meyli Israilning yaki bashqa ellerning tarixi bolsun, bu peqet Xudaning Uning kélishi üçün bolghan teyyarliq, xalas, dégili bolidu.

Xudaning «**Waqit-saiti toluq toshqanda, Xuda Öz oghlini bu dunyagha ewetti. U bir ayal kishidin tughulghan, shuningdek Tewrat qanuni astida tughulghanidi**» («Gal.» 4:4).

«**Waqit-saiti toluq toshush**» jeryanida, yeni bu dunyadiki barliq ishlar Mesihning kélishi üçün teyyarlanishta mushu «qaldi» intayin muhim bir amil idi. Ular birinchi bolup Mesihni tonudi, Uning kélishini qarshi aldi, shuningdek uninggha birinchi egeshken muxlislardin boldi. «Luqa» 1:16-17de bérilgen bésharet boyiche Yehya peyghemberning del mushundaq «Mesihning kélishi üçün xelqlarning köngüllirini teyyarlash» xizmiti bolatti.

Egerde «qaldi»dikiler köp butperes eller bilen ariliship yaki assimilyatsiye qilinip, rohiy körüş sézimi torlishop, heqqaniyliqqa we diyanetlikke bolghan wijdani suslinip, könglidiki ümid yoqay dégen bolsa, undaqa Mesih awwal kimlerge kéletti?

Shunga hezriti Ezra «xelqning qaldisi»ni bulghighuchi tesirlerdin ayrishqa, köngüllirini oyghitishqa Xudaning qorali bolghan. U heqiqeten Xudaning adimi idi, peqet öz gunahliri üçünla emes, bashqilarning gunahi üçünmu yighlighanidi (10:1). Tewrat («kona ehde») dewri toghruluq daim körsetkinimizdek, Xudaning shu waqitlarda Öz xelqidin telep qilghan pak-muqeddeslik bolsa sirtqi bir xil pak-muqeddeslik idi. Ichki pak-muqeddeslik bolsa peqet Mesihning ölümü, shundaqla Muqeddes Rohning kélishi bilen andin mewjut bolatti. «Yéngi ehde» astida bolghan bolsa, Ezraning Israillarning köngüllirini paskinichiliktin ayrish üçün ulardin «özlirining yat ellik ayallirini qoyuwétinglar» dégen telipi (10-bab)ning hajiti bolmaytti («Mat.» 5:31, 32). Halbuki: (1) Injilning nikah toghruluq birinchi telipi bolghan étiqadsizlar bilen birlashmeslikimiz yaki nikahlanmasliqimiz kérek, dégen telim éniq bérilgen («2Kor.» 6:14). Biraq: (2) Eger shundaq gunah ötküzgen bolsingiz, meyli qanchilik qiyinchiliq bolushidin qet'iynezer, Xudaning sizge qoyghan burchi shuki, shu étiqadsiz jöreng bilen turup ömürwayet uningdin ayrimasliqingizdin ibarettur. Peqet étiqadsiz jöreng özlükidin sizdin ketküsi bar bolsa, uni qoyup bérishingiz kérek («1Kor.» 7:13-20).